

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 4, Sayı: 10, Mart 2017, s. 141-172

Hatice KADIOĞLU ATEŞ¹

Kadriye GÜRDAĞ²

SINIF YÖNETİMİ: Hüseyin BAŞAR³

Özet

Çalışma, Hüseyin Başar'ın Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları tarafından 1999'da basılan Sınıf Yönetimi isimli kitabının özeti olarak hazırlanmıştır. Kitap toplam altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm olan sınıf yönetiminin özelliklerinde, sınıf yönetimi, boyutları, modelleri, sınıf yönetiminin sınıf dışı değişkenleri açıklanmıştır. "Ders Dönemi Öncesi Sınıf Hazırlıkları" isimli ikinci bölüm; fiziksel ortam, düzenlenmesi, plan-program hazırlıkları, program düzeni ve eğitim planlarını irdelemiştir. "Sınıfın İlişki Düzeni" olarak adlandırılan üçüncü bölüm; sınıfta ilk günler, sınıf kuralları, davranış ortamı oluşturma, demokratik ortam, sınıfta iletişim ve zaman yönetimi konularını kapsamaktadır. Dördüncü bölüm "Sınıfın Öğretim Ortamı"; hedef davranışların ve öğretim araçlarının belirlenmesi, öğretim uygulaması, dikkati çekme, amaçları açıklama, güdüleme, içeriği kazandırma, dönüt alma-düzeltilme, özetleme-değerlendirme ve pekiştirme şeklinde yapılandırılmıştır. "İstenmeyen Davranışların Önlenmesi" isimli beşinci bölümün bazı alt başlıkları şunlardır: Sınıfın Davranış Düzeni, İstenmeyen ve İsteneni Destekleyici Davranışlar, Öğrencilerin Özellikleri, Sınıfın Yapısı, Eğitim Programı, Öğretmenin Özellikleri, İstenmeyen Davranışlara Karşı Stratejiler, İsteneni Çağrıştırıcı Davranmak, İstenen Davranışı Güçlendirmek ve Kolaylaştırmak. Son bölüm "İstenmeyen Davranışların Değiştirilmesi" olarak adlandırılmıştır. Bu bölümde istenmeyen davranışlara karşı yaklaşımlar ve eylemler, okul yönetimi ve aileyle ilişki kurmak, ceza vermek, karşı eylemler sıra dizini ve gözetilmesi gerekenler, sınıf ortamının bozulmasını önlemek ve öğrenci direncinin yönetimi özgün bir içerikle yapılandırılmıştır.

Anahtar sözcükler: Sınıf yönetimi, kitap özeti, eğitim ortamı.

¹Yrd.Doç.Dr.,İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü, hatice.kadiogluates@izu.edu.tr

² Lisans öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekalı Öğretmenliği Anabilim Dalı.

³ İlgili çalışma 2016-2017 eğitim öğretim yılında, Yrd. Doç. Dr. Hatice KADIOĞLU ATEŞ'in danışmanlığında İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim bölümünde yürütülen Sınıf Yönetimi dersi kapsamında Kadriye Gürdağ isimli öğrenci tarafından hazırlanan proje ödevinin genişletilmiş halidir.

CLASSROOM MANAGEMENT: HÜSEYİN BAŞAR

Abstract

The study was prepared as a summary of the book of Hüseyin Başar entitled Classroom Management, which was published by the Ministry of National Education Publications in 1999. The book consists of six chapters in total. Classroom management, dimensions, models, and the out-of-class variables of classroom management were explained in the characteristics of classroom management, which is the first chapter. The second chapter entitled “Pre-Course Period Classroom Preparations” examined the physical environment, its arrangement, plan-program preparations, program layout and curricula. The third chapter entitled the “Relationship Order of the Classroom” covers the following subjects: the first days in the classroom, classroom rules, creating a behavioural environment, democratic environment, communication in the classroom and time management. The fourth chapter “The Teaching Environment of the Classroom” was structured as the determination of target behaviours and teaching aids, teaching practice, drawing attention, explaining the aims, motivating, introducing the content, receiving feedback-correcting, summarizing-evaluating and consolidating. Some of the subheadings of the fifth chapter entitled “The Prevention of Undesirable Behaviours” are the Behavioural Order of the Classroom, Behaviours that Support the Undesirable and Desirable, Student Characteristics, Classroom Structure, Curriculum, Teacher Characteristics, Strategies against Undesirable Behaviours, How to Behave to Get the Desirable, Consolidating and Facilitating the Desirable Behaviour. The last chapter was named “Changing the Undesirable Behaviours”. Approaches and actions against undesirable behaviours, establishing a relationship with the school management and family, punishing, counter-actions range and the things to consider, how to prevent the deterioration of the classroom environment and the management of student resistance were structured with a unique content.

Keywords: Classroom management, book summary, educational environment.

Önsöz

İnsanlarımızı iyi eğitemediğimiz, yapmaları gereken davranışları uygun koşullar sağlayarak yapar hale getiremediğimiz, olumsuz bir gerçektir. İyi yönetici, iyi öğretmen, iyi ortamın temel koşullar olarak görüldüğü iyi eğitim için, bu üç koşuldan son ikisinin sınıf içindeki işleyişine ilişkin sistemli bilgileri içeren bu kitap, her okul yöneticisi ve öğretmen için gerekli bir başvuru kaynağı, daha iyi eğitimi sağlama yolunda bir hizmet basamağıdır.

Bölüm I. Sınıf Yönetiminin Özellikleri

GİRİŞ

Eğitim sözcüğünün farklı tanımlarının ortak yanı, onun, davranış değiştirme, davranış oluşturma amaçlı etkinlikler bütünü olmasıdır. Öğretim, öğrenme, davranışın sağlanması amacıyla yapılan ön çabalardır, insanların öğrenim düzeylerinin göstergesi diplomaları, eğitim düzeylerinin ise davranışlarıdır. Eğitimin önkoşulu olan öğretim ne yazık ki eğitimin garantisi olamamaktadır. Bu durumda, öğrenme için kullanılan kaynakların insanları hedefe yeterince

TİDSAD

götüremediği söylenebilir. Bilgiyi taşıyan ama kullanamayan değil, nasıl öğreneceğini bilen, gerçek bilgilere ulaşabilen, bildiği gibi davranan, düşünerek yeni bilgiler üretebilen, sorun çözen insanlara gereksinim vardır. Öğretmenler, bilgi taşıyıcı ve aktarıcı değil, bilgi kaynaklarına giden yolları gösterici, kolaylaştırıcı birer eğitim lideri olmalıdır.

Eğitim, yalnızca okullarda gerçekleştirilen bir etkinlik değildir, ama okul, eğitim amacıyla kurulmuş özel bir çevredir. Okul denen özel çevrenin üç temel işlevinden biri, öğrencileri dış çevrenin güçlüklerinden korumak, onlara yaşamı kolaylaştırmaktır. Okulun ikinci işlevi, dış çevrede kolay rastlanabilecek olan istenmeyen davranıştan okuldan içeri sokmayarak, öğrenci davranışlarını temizlemektir. Okulun üçüncü işlevi dengelemedir. Okulun dışındaki çevrede, insanların kişisel özellikleriyle açıklanamayacak düzeylerde yaşama farklılıkları görülür. Bu çarpıcı farklar, toplumun güç dengesini değiştirerek huzurunu, barışını bozar, gelişmesini engeller. Okulun sahip olduğu - olabileceği kaynakların eğitsel amaçlar için kullanımı, eğitim yönetiminin kalitesine bağlıdır. Bu kalite, eğitim yönetimi sıra dizininin (hiyerarşi) her basamağında yer almalıdır. Bu basamaklardan biri de sınıf yönetimidir.

Sınıf Yönetimi ve Boyutları

Sınıf yönetimi, eğitim yönetimi sıra dizininin ilk ve temel basamağıdır. Eğitimin hedefi olan öğrenci davranışının oluşması burada başlar. Eğitim için gerekli birincil kaynaklar olan öğrenci, öğretmen, program, kaynaklar, sınıfın içindedir. Etkili bir eğitimin değişkenleri arasında en çok yer kaplayanlar, sınıf yönetimine ilişkin özelliklerdir: Sınıf iklimi, etkileşim düzeni, iyi ilişkiler, öğrenci katılımı, örgütlenme, davranış Sınıf yönetimi, sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesidir. İçinde öğrenmenin gerçekleştiği bir çevrenin oluşturulabilmesi için gerekli olanak ve süreçlerin, öğrenme düzeninin, ortamının, kurallarının sağlanması, sürdürülmesidir. Öğretmen ve öğrencilerin çalışma engellerinin en aza indirilmesi, öğretim zamanının uygun kullanılması, etkinliklere öğrencilerin katılımının sağlanmasıdır sınıftaki kaynakların, insanların, zamanın yönetimidir. Sınıf yönetimi etkinliklerinin bir boyutunu, sınıf ortamının fiziksel düzenine ilişkin olanlar oluşturur. Fiziksel düzenlemeler, öğrencinin rahat etmesini sağlamak, okul ve sınıfın çekiciliğini artırarak öğrencinin okula isteyerek gelmesini gerçekleştirmek öğrenmeyi kolaylaştırmak amaçları için yapılır. "Eğitim" olarak tanımlanan davranış değişikliği, uygun ortamlarda gerçekleşir. Sınıf yönetiminin ikinci boyutunu plan-program etkinlikleri oluşturur. Amaçlar esas alınarak, yıllık, ünite, günlük planların yapılması, kaynakların belirlenip dağılımının sağlanması, iş ve işlem süreçlerinin belirlenmesi, araç sağlama, yöntem seçme, öğrenci özelliklerini belirleme, gelişimlerini izleme ve değerlendirme, öğrenci katılımını düzenleme, bu grupta ele alınabilir. Bu etkinlikler, geçmişi ve var olan durumu ele alarak geleceği görme ve şekillendirme amaçlı çabalar olarak görülebilir. Üçüncü boyut, zaman düzenine yönelik etkinliklerdir. Sınıf içinde geçirilen zamanın çeşitli etkinliklere dağılımı, zamanın ders dışı ve bozucu etkinliklerle harcanmaması, sıkıcılığın önlenmesi, öğrencinin zamanının çoğunu okulda-sınıfta geçirmesinin sağlanması, devamsızlığın ve okuldan ayrılımların önlenmesi, bu boyut içinde görülebilir. Sınıf yönetiminin dördüncü boyutunu ilişki düzenlemeleri oluşturur. Sınıf kurallarının belirlenip öğrencilere benimsetilmesi, sınıf yaşamının kolaylaştırılmasına yönelik öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen ilişki düzenlemeleri, özellikle, bir sonraki boyut olan davranış da şekillendirici etkinliklerdir. Beşinci boyut, davranış düzenlemelerinden oluşur. Sınıf ortamının istenen davranışa sağlayabilir hale getirilmesi, sınıf ikliminin olumlulaştırılması sorunların, ortaya çıkmadan önce tahmin edilmesi

yoluyla istenmeyen davranışların önlenmesi, sınıf kurallarına uyulmasının sağlanması, yapılmış olan istenmeyen davranışların değiştirilmesi bu boyuta ilişkin olarak söylenebilir.

Sınıf Yönetimi Modelleri

Model seçimi ve kullanımı, amaçlara, kaynaklara ve gereksinimlere göre değişir. Eğitim alanındaki gelişmeler, toplumsal gelişmelere de bağlı olarak, sınıf yönetimi modellerini baskıcıdan demokratiğe, şekil yönelimliden amaç yönelimliye, öğretmen ağırlıklıdan öğrenci ağırlıklıya yönlendirmiştir. Bu yönelimlerin seçimi, yine de yönetim durumuna, ortama, olaylara, sınıf sisteminin çevresine göre kaymalar gösterebilir. Sınıf yönetimi modelleri, tepkisel, önlemsel, gelişimsel ve bütünsel olarak gruplanabilir. Her modelin kullanımında, farklı yöntemler uygulanabilir. Tepkisel model, istenmeyen bir düzenleniş sonucuna veya bir davranışa tepki olan sınıf yönetimi modelidir; amacı, istenmeyen durum veya davranışın değiştirilmesidir. Düzen sağlayıcı ödül-ceza türü etkinlikleri içerir. Etkinliklerin yönelimi, gruptan çok bireyedir. Bu modele sık başvurmak zorunda kalan öğretmenin, sınıf yönetimi becerilerinin yüksek olmadığı, diğer üç modeli gereğince kullanmadığı söylenebilir. Önlemsel model, planlama düşüncesine bağlı, geleceği kestirme, istenmeyen davranış ve sonucu, olmadan önleme yönelimlidir. Eğitim öncesi düzenlemeleri, istenen davranışın kolayca gösterilebileceği bir ortamı, istenmeyen davranıştan uzaklaştırıcı kuralları, plan ve programları, hazırlıkları içerir. Etkinlikler bireyden çok gruba yöneliktir. Gelişimsel model, sınıf yönetiminde öğrencilerin, fiziksel, duygusal, deneyimsel gelişim düzeylerinin gerektirdiği uygulamaların gerçekleştirilmesini esas alır; bir uygulamaya geçilmeden önce, öğrencilerin ona bu açılardan hazırlanmasını öngörür. Sınıf yönetimi algılarını bütünleştiren bütünsel sınıf yönetimi modelinde önlemsel sınıf yönetimine öncelik verme, grubu olduğu kadar bireye de yönelme, istenen davranışa ulaşabilmek için istenmeyen nedenlerini ortadan kaldırma vardır. İstenen davranışın uygun ortamlarda gerçekleşeceği bilincine dayanarak ortam düzenlemeye, bütün önlemsel yönetim çabalarına karşın oluşabilecek istenmeyen davranışları düzeltmek amacıyla tepkisel yönetim araçlarından yararlanmaya çalışılır.

Sınıf Yönetiminde Etkililik

Sınıf yönetimi, öğrencilerin etkili bir davranış örüntüsü kazanmaları yanında, davranışlarını anlama ve yönlendirme yollarını geliştirmelerine de yardıma olmalıdır. Sınıf yönetimi kararlan, öğrencileri kontrolden çok, eğitimin kalite ve sürekliliğini sağlamaya yönelik olmalıdır. İyi bir sınıf yönetimi, iyi bir öğretime bağımlıdır. Bu anlamda sınıf yönetimi araç, kaliteli bir eğitim amaçtır. Öğrenciler gelişim evrelerine göre, sınıf yönetimi uygulamaları da değişir, Sınıf ve öğrencilerin özellikleri değiştikçe, yönetsel uygulamalar da farklılaşmalıdır. Sınıf yönetiminin değişkenleri, öğrenci, öğretmen, ortam, okul ve eğitim yönetimi, çevre olarak sıralanabilir. Etkili bir sınıf yönetiminin dönümcül (kritik) ögesi öğretmendir, çünkü o diğer öğelerin bütünleştiricisi ve bir dereceye kadar da belirleyicisidir. Öğretmenin yeterlikleri artırılıp, bunların kullanımının temel değişkeni olan mesleğe karşı tutumu olumlulaştırılmadıkça, iyi bir sınıf yönetimi beklenemez. Etkili bir sınıf yöneticisi olarak öğretmenin, sınıfı eğitim için hazırlaması, sınıf kural ve süreçlerini belirleyip öğretmesi, öğretimi düzenleyip sürdürmesi, öğrencilerin uygun davranmasını sağlaması beklenir. Etkili yönetilen sınıfta, öğrencilerin görevle ilgili olma düzeyi yüksek, bozucu davranışların düzeyi düşük, öğretim zamanının amaçlar yönünde kullanılış düzeyi yüksektir.

Sınıf Yönetiminin Sınıf Dışı Değişkenleri

Eğitim uğraşının hedefi olan davranış, bireyin kişisel özellikleri ve çevre değişkenliklerinin etkileşimiyle oluşur. Uygun çevre sağlamak koşuluyla, değiştirilemeyecek davranış olmadığı söylenebilir.

Uzak Çevre

Çevre değişkenleri bir davranışın güdüleyicisi olabileceği gibi, engelleyicisi de olabilir. Bu iki yönlü etki, hem yakın, hem de uzak çevreden gelir. Burada yakın çevre, öğrencinin her gün içinde bulunduğu çevre olarak alınmıştır: Sınıf, okul, aile, boş zaman geçirme alanları. Uzak çevre, onu zaman zaman etkileyen diğer öğelerden oluşur. Bunlar, kendi toplumunun yaşama biçimlerinden, çeşitli araçlarla edindiği, diğer ülkelerin insanların yaşama biçimlerine kadar uzanır. Okul ve öğretmenden beklenen, sınıf ve okulun olası uzak çevresini etkileyebilmesi olmalıdır.

Yakın Çevre

Öğrenci ve okul çevresinin kültür yapısı sınıfı etkiler. Sokak kültürünün baskılan, suç işlemeye kadar iter. Bunların etkileri, öğrenciler aracılığıyla sınıf içine yansır. Öğretmenin sınıf yöneticisi olarak rolü, bu etkilerin olumsuzlarından yararlanıp, olumsuzlarını önleyebilmektir. Öğrencinin, okuldan ayrıldıktan sonra eve gidene kadar, nerelerde, kimlerle neler yaptığı bilinmeye çalışılmalıdır. Bu konuda öğretmen, okul, aile işbirliği yapmalıdır.

Aile

Eğitim ailede başlar. Kişilik yapısının temel davranışları büyük ölçüde ailede elde edilir. Okulun bunları değiştirebilmesi güçtür, uygun çözüm, önceden aileyi etkilemektedir. Ailedeki birey sayısı, gelir durumu, eğitim durumu, ailede çatışma, aile baskısı çocukları etkilemektedir. Aileyle ilgili olarak öğretmenin yapması gerekenlerden ilki, ailenin tanınması, bunun aracı da öğretmen-veli iletişimidir. Ailenin çeşitli özellikleri, öğrencilerin sorunlarının çözümünde öğretmen için doğrudan ve birincil kaynaktır. Aile, okulda öğrenilenlerden herhangi birini ele alarak, bunun uygulanışında çocuğa yardım edebilir. Aile bireyleri, çocuğun gününün en çok kısmını geçirdiği mekândakiler olarak, eğitsel görevlerini yapmalıdır. Öğrenmede ne aile okulun, ne de okul ailenin yerini tutabilir.

Okul

Sınıfın en yakın dış çevresi, üst sistemi olan okulun, her özelliği ve durumu, sınıf içini etkiler. Okulun sosyo ekonomik durumu, öğrenci sayısı, öğretmenin sınıfta kalış süresi ile öğrenci başarısı arasında ilişki bulunmuştur. Çevrenin estetiği de öğrencilerin tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Fiziksel yapı ve düzenlenişin çekiciliği, öğrenciyi zamanını okul içinde kullanmaya yöneltmeli, öğrenci sokağa yönelme gereksinimi duymamalı, bunun için okulun yönetim planı, ders dışı zamanlan da kapsmalıdır. Öğrenci sayısının artması ile disiplin sorunlarında artış görülebilmektedir. Böyle okullarda yöneticinin eğitim liderliği davranışı da güçleşmektedir. Kalabalık okullarda öğretim daha çok öğretmen merkezli, geleneksel, öğrencileri kritik düşünmeye götürücü yazma ve diğer etkinlik düzeyleri düşük bulunmuştur. Okulun kalabalık olmasının yararlarından da söz edilebilir. Okul genişledikçe, program derinliği ve çeşitliliği artırılabilir. Okul, sınıf ikliminin önemli bir değişkenidir. Okul ortamına iyi

uyarlanamamak, eğitimin önemini kavrayamamak, öğrenciyi okulu terk etmeye kadar götürebilmektedir. Okul, sorunlu öğrenciler için farklı düzenlemeler yapabilmeli, teneffüslerde bu tür öğrencilerin diğerlerinin huzurunu bozması önlenmeli, gerektiğinde bunlar yakından gözetlenmelidir. Bu konuda velilerden de yararlanılabilir. Öğrencilerin enerjilerini kullanacağı bireysel ve grupla etkinlikler, bu enerjinin istenmeyen davranışlara kaymasını da engelleyecek, okul ve sınıf yönetimini olumlu etkileyecektir. Öğretmenler, okul değişkeninin önemli bir ögesidir, ideal bir okulda öğretmen, öğrenme çevresinin yöneticisidir. Yeni teknolojik araçlar, uzmanlar, aileler, öğretmenin öğrencilerle ilgilenmesine, okul boyutunda görev üstlenmesine daha çok zaman bırakacaktır. Gelecekte öğrenme etkinlikleri sınıf dışına taşacak, okulda daha çok zaman geçiren, kendini işine adanmış öğretmenlere daha çok gereksinim duyulacaktır. Sınıf yönetiminin uygunluğu okul yönetiminin kalitesine bağlıdır. Çünkü olanakların üretimi, dağıtımı, kullanımı, düzeni, okul yönetiminin kalitesine göre değişir, bu kalite oranında sınıf yönetimine yansır.

Bölüm II. Ders Dönemi Öncesi Sınıf Hazırlıkları

Uygulamaların başarısı, hazırlık döneminde yapılan çalışmaların yeterliğine bağlıdır, iyi düzenlenmemiş eğitsel etkinlikler iyi öğrenmeye götüremezler.

Fiziksel Ortamla İlgili Hazırlıklar

Bir sistemin yer aldığı mekânın özellikleri ile sistemin araç süreç ve hedeflerinin uyuşum içinde olması gerekir. Mekân, sistemin bir parçası olarak, onun diğer parçalarıyla uyumlu olmak durumundadır.

Fiziksel Ortamın Etkileri

Sınıf etkinliklerinin yer aldığı ortam, öğrencinin, öğretmenin en yakın çevresi, sürekli, etkileyici değişkenidir. Bu ortam, öğrenci güdüsünü, devamını, öğretmen-öğrenci ilişkisinin kalitesini etkiler. Fiziksel ortama ilişkin her değişken, eğitime destek veya engel olur. Yalnızca ortamda var olanlar değil, bunların düzenlenişi, görünüşü (estetigi) de eğitsel açıdan etkileyicidir. İyi bir sınıf düzeni öğrenciyi güdülemekte, öğrenmeyi artırmakta öğrenilenlerin hatırlanmasına yardım etmektedir.

Fiziksel Ortamın Değişkenleri

Sınıftaki öğrencilerin sayısı, duvar ve eşya renkleri, ışık, ısı, temizlik, gürültü düzeyleri, görünüm, sınıftaki fiziksel ortamın öğeleri olarak sayılabilir.

Öğrenci Sayısı

Bu sayının belirleyicilerinden biri, sınıfın düzeyidir, ilk yıllarda öğrenciler öğretmenin yardımına daha çok gereksinim duyarlar, ilgi çevreleri henüz dardır. Bu nedenlerle ilk sınıflarda öğrenci sayısı az tutulmalı, gerekiyorsa sınıf düzeyiyle birlikte yükseltilmelidir. Öğrenci sayısının ikinci değişkeni ders ve konunun türü ile izlenen yöntemdir. Öğrenci sayısı az olan sınıflarda daha çok sayıda öğretim yöntemi kullanılabilir. Sınıftaki öğrenci sayısının az-çok ayrımı, çeşitli araştırmalarda farklı rakamlarla gösterilmiştir. Sınıftaki öğrenci sayısının azlığı ile öğretmen ve öğrenci başarısı arasında ilişki bulunmuştur. Kalabalık olmayan sınıflar, öğretmene ek zaman kullanma, az kaynakla yetinebilme, her öğrenciyeye daha fazla zaman ayırabilme, öğrenci gelişimini kolay izleyebilme, sınıfı daha etkili yönetebilme, etkin öğrenmeyi kolaylaştırabilme fırsatları verir. Böyle sınıflar, uygulama, güdüleme, tavır değiştirme,

etkileşim, öğrencileri tanıma kolaylıktan verir. Kalabalık olmayan sınıflarda bireysel dikkat çoğalır, bozucu davranışlar azalır, sınıf etkinliklerine katılma fırsatı artar. Öğretmenin morali, turumu, doyumu, davranışları açılarından da kalabalık olmayan sınıflar yararlı bulunmuştur. Sınıfın kalabalık olması öğret-menlere göre de eğitimi ve disiplini olumsuz etkilemektedir.

Işık

Işıktaki değişimler, psikolojik sistemimizi de etkiler. Sınıfta görme ve okumanın rahatça yapılmasını sağlayacak bir aydınlık olmalıdır. Bunun az veya çok olması öğretmen ve öğrencinin işini güçleştirir, gözü yorar, dikkatsizlik, sinirlilik, edim düşüklüğü yapar.

Isı

Sınıf ısısının düzenlenmesi ısıtıcı ve soğutucularla yapılabileceği gibi, öğrenciler de ısı değişimleriyle tutarlı giysi seçimi yapabilmelidir. Isının aşırı yükselmesi, fiziksel rahatsızlıklara, ilginin dağılmasına, zihnin gevşemesine ve bunların neden olduğu yansımış sorunlara yol açmaktadır. Düşük ısı, çabalan ısınmaya yöneltmekte, zihnin odaklaşmasını güçleştirmektedir.

Renk

Renkler öğrencinin fiziksel ve davranışsal durumunu etkilemektedir. Nefes alışımız, kan basına, nabız, kas etkinliği, renklerle değişebilmektedir. Renklerin dilinde açık mavi gevşetici ve rahatlatıcı, koyusu uyarıcı, kırmızı heyecan verici ve kışkırtıcı, gerilim yaratıcı, açık sarı ve portakal rengi uyana olarak görülmektedir. Bir araştırmada, basan ve tutum üzerinde fazla etkili bulunmamakla birlikte renkler, duygulan ve edimi etkileyebilmektedir. Renkler, öğrenciye ve mekânların, araçların kullanılış amaçlarına göre de değiştirilmelidir.

Gürültü

Rahatsız edici, işitmeyi engelleyici, dikkati dağıtıcı, fiziksel ve ruhsal sağlığı bozucu bir değişkendir. Gürültülü bir sınıfta, söyleneni işitemeyen öğrenci, öğretmene söylemekten çekiniyorsa, eksik, yanlış anlayabilir. Gürültü nedeniyle öğretmenin söylenenleri yinelemek durumunda kalması, zamanın iyi kullanılmasını engeller. Gürültü var diye öğretmen sesini yükseltmemelidir. Bu gürültüyü daha da artırır. Kısa bir süre sessiz kalmak, varlığını hissettirici bir davranış yapmak veya söz söylemek, ara sıra rastlanan gürültülü durumlarda yararlı olabilir.

Temizlik

Sınıfta yerlerin, duvarların, pencerelerin, sıra ve masaların, eşyaların, havanın temiz olması, sağlık, albeni, kullanım isteği, fiziksel ve düşünsel rahatlık açılarından gereklidir. Oksijen azlığı öğrencileri dikkatsiz, uykulu yapar. Böyle durumlarda öğretmen öğrenciyi suçlayacağına, örneğin pencereyi açtırabilmelidir.

Görünüm (Estetik)

Sınıf ölçülerinin uyumu, tavanın basık olmaması, duvarların boyalı, badanalı, eşya ve duvar renklerinin uyumlu, pencerelerin geniş, mobilyaların çekici olması, halı, perde çiçek, masa örtüleri, albenili bir sınıf ortamı yaratmalıdır. Öğrenci sınıfa-okula isteyerek gelmelidir. Sınıfın görünümünde güzellik ve uyum, öğrencinin moral ve enerjisini artırır.

Fiziksel Ortamın Düzenlenmesi

Sınıf, ustaca düzenlenmiş bir çevre olmalıdır, çünkü davranışı değiştirmenin çok etkili bir yolu, çevreyi değiştirmektir. Sınıf ortamı, işlevsel bir sanat ve güzellik alanı, öğrenme için güdü merkezi olmalı, öğrenci özelliklerine göre kolaylıklar sağlamalıdır. Uyarıcı ve çeşitlenmiş ortamda öğrenme daha iyi gerçekleşir

Sınıfın Ana Bölümleri

Sınıf, öğrencilerin sessizce oturup ders dinlediği bir müze değil, arkadaşlarıyla birlikte araştırmalar yaptığı bir laboratuvar olmalıdır. Benzer öğrencilerin oluşturduğu düşünölen sınıflar, gerçekte kişisel farkları olan öğrencilerden oluşur. Bu farklılık, aynı sınıfta değişik eğitsel etkinliklere gereksinim olduğunu gösterir. Sınıfın bu gereksinimlere yanıt verecek bölümlerden oluşmasına yol açar. Müzik, resim, dinlenme, sessiz okuma, eşya, araç, sergi, bilgisayar köşeleri, özellikle küçük yaştaki öğrencilerin sınıflarında vazgeçilmez parçalar olurlar. İlgi ve öğrenme köşelerinin daha ekonomik şekilleri de düşünölebilir. Sıraların birleştirilmesiyle yapılan masalar, işe yaramaz diye atılan bir sandalye süslenerek yapılan bir okuma köşesi, araç yokluğunu aşmada örnekler oluşturabilir. Sınıfta ilgi merkez ve köşelerinin yanında, öğrenme merkezleri de olmalıdır. Sınıfta merkez oluşturma yaklaşımı, bireysel eğitime, gereksinimlere, kendini denemeye, sorumluluk almaya kolaylık sağlar. Merkezlerin oluşumunda, öğrencilerin hazır oluş düzeylerinden, ilgi, görüş ve gereksinimlerinden yararlanılmalıdır. Öğrenme merkezlerinden yararlanma bir plana bağlanmalı, çalışma kuralları herkesçe bilinmeli, merkezler bol araçlarla donatılmalıdır. Öğrenme merkezlerinin yönetiminde, amaçların tanımlanması, amaçlara ulaşmak için yapılacak etkinlik düzeylerinin, çalışacakların, davranış kurallarının, değerlendirmenin planlanması ile başlanmalıdır. Her merkeze uygun çalışma teknikleri belirlenmeli, başarılı olanlar için açık uçlu ek çalışmalara yer verilmelidir. Daha üst sınıflarda öğrenme paketleri (modöl), bireysel öğrenme aracı olarak kullanılmalıdır. Her birinin belli bir kavram, bilgi veya beceri birikimine yöneldiği bu paketlerle eğitimin yönetimi için, etkinliğin ne olduğu belirlenip amaç ve önemi ortaya konur, etkinliğin parçaları, süreçte yapılacak işler belirtilir.

Öğrencilerin Oturma Düzeni

Sınıf düzeni gibi, oturma düzeni de sınıf yönetimini ve eğitsel çabaları destekler veya engeller. Öğrenciler, cinsiyet, boy, görme, işitme, ilgi süresi, temizlik, ekonomik ve sosyal durum açılarından farklıdır. Bu farklar, onların sınıfta yerleşimi için öğretmene ip uçları verir. Tahta, perde, öğrenim araçları herkesçe görölebilmeli, öğretmenin, diğer insan ve araçların sesi herkesçe işitilmelidir. Görme, işitme sıkıntısı çeken çocuklar bu nesnelere yakın oturtulmalı, uzun boylular arkada olmalıdır. Arkadaş gruplarının bir arada oturması, onları derste istenmeyen davranışlara itebilir. Farklı yaşama biçiminde olan öğrencilerin de yan yana, grup halinde oturmaları engellenmelidir. Bunun için öğretmen çeşitli gerekçeler bulabilir. Numara veya alfabe sırasına göre oturtma yöntemleri, görme, işitme, boy ayrıcalıkları dışında kullanılabilir. Oturma yerini belirlemenin bir değişkeni de başarıdır. Başarısı düşük veya sözel-fiziksel eyleme yatkın öğrenciler, öne oturtulabilir.

Sıra-Masa Düzenleri

Sınıf düzeni amaçlara göre değişebilir; mobilyalar -öğretmen masası dahil- esnek, yer değiştirebilir, hafif olmalıdır. Öğretmen masası, öğretmenin sınıfın tümünü görebileceği bir yerde olmalı. Sınıf düzeni, öğrenmeye yardımcı, konu ve yöntemine uygun, öğretmen ve öğrencilerin birbirlerine ve kaynaklara ulaşmasını kolaylaştırıcı, trafik akışına yardımcı, öğrenci

katılımını artırıcı olmalıdır. Sınıftaki eşyalar etiketlenmeli, yerleri belli olmalı, yerinden alınıp oraya konmalıdır. Bu, hem eşyaların istendiğinde bulunmasını kolaylaştırır, hem de öğrencilere düzen alışkanlığı verir. Sınıftaki yerleşim için öğrencilerin görüşlerinin alınması onlara sorumluluk ve demokrasi bilinci aşılar, katılım davranışlarını geliştirir. Öğretmen, en üst düzeydeki edimi ve en iyi davranışı elde edebilmek için, çeşitli oturma biçimleri denemelidir. Sınıf yerleşim düzeni biçimleri dört grupta toplanabilir: Klasik düzen, bireysel düzen, tek grup düzeni, çok grup düzeni. Klasik yerleşim düzeni, öğrenci sıralarının sütun ve kolon şeklinde yerleştirildiği düzenidir. Bu düzen, daha çok dinleme-not alma türü etkinlikler için uygundur. Dikkati öğretmene çeker, öğrenci katılımı ve iletişimini sınırlar.

Bireysel yerleşim düzeni derin düşünmeyi kolaylaştırır, her öğrencinin kendi düzeyinde, hızında çalışmasına, paket (modüler) öğretime olanak sağlar. Çok gruplu yerleşim düzeninde, öğrencinin, dersin, konunun özelliklerine göre sınıfta değişik gruplar oluşturulur. Bu düzen, öğrencilerin yardımlaşarak öğrenmesine, liderlik özelliklerini geliştirmesine, işbirliğini, katılmayı, yardımlaşmayı, tartışmayı, dinlemeyi becerebilmesine, yaparak ve yaşayarak eğitilmesine olanak tanır. Kalabalık bir sınıfta anlatım yönteminde ısrar etmek yerine, gruplar yaparak sınıfı küçültmek, küçük grubun özelliklerinden yararlanmak gerekir. Çok grup yöntemi, derse ilgiyi de artırır. Tek grup düzeni, sınıfın tamamını bir grup olarak ele alır. Öğrencilerin tümüne söz alma, dinleme, konuşma, tartışma, vücut diliyle iletişim, herkesi her an görebilme fırsatı verir. Bu düzende, at nalı, köşeli U, çember modellerinden herhangi biri seçilebilir. Ders dönemi öncesinde öğretmence, fiziksel düzenleniş konusunda şunların yapılması önerilmektedir:

- 1 - Lavabo, tuvalet, duş ve oyun alanlarının temizlik ve bakımının sağlanması.
 - 2 - Sınıfın ısınma, aydınlanma, havalandırma düzeneklerinin kullanıma hazır hale getirilmesi.
 - 3 - Sınıf dışından gelecek gürültüye önlem alınması.
 - 4 - Sınıf alanına uygun sayıda öğrenci veya öğrenci sayısına uygun sınıf seçimi.
 - 5-Sınıf araçlarının sayı, kalite, kullanıma uygunluk açılarından hazırlanması.
 - 6- Ders araç ve gereçlerinin belirlenip sağlanması.
 - 7- Öğrenme ve ilgi merkezlerinin düzenlenmesi.
 - 8-Oturma alanı dışında, gösteri, canlandırma gibi etkinlikler için boş alan ayrılması.
 - 9-Sınıfta, giriş-çıkış, değişik etkinlik alanlarına geçiş için, öğrenci akış düzeninin kurulması, yangın gibi olağan dışı durumlar için, çıkış düzeninin belirlenmesi.
 - 10-Sınıf bölümlerinin ve oturma düzeninin geçici planlarının yapılması.
 - 11-Öğrenci listesinin sağlanması, öğrencilerle ilgili kişisel bilgilerin edinilmesi
- Bu işlere, okul türlerine göre eklemeler yapılabilir.

Plan Program Hazırlıkları

Plan, program, gelecekte nelerin nasıl yapılacağını, hangi kaynakların nasıl kullanılacağını gösteren bir araçtır. Bir işin planı ve programı yapılmışsa, o iş büyük ölçüde bitirilmiş geriye sadece belirlenenlerin yapılması, yani uygulama kalmıştır. Hedeflerin belirlenmesi, kaynakların sağlanması, hedeflerle kaynaklar arasındaki ilişkilerin kurgulanması,

plan ve program yapma işidir. Eğitsel etkinlikler ciddi ve titiz bir plan gerektirir. Bir eğitim planının ön değerlendirmesinde şu sorulara yanıt aranmalıdır:

- 1- Öğretmenin bir planı var mıdır?
- 2- Bu plan eğitsel hedeflere götürücü müdür?
- 3- Öğretmen bu planı uygulayarak eğitsel hedeflere ulaşabiliyor mudur?

Bu sorulara evet diyorsanız, bir işi plana bağlı olarak yapıp, istenen sonuçlara da ulaştığımız için, yaptığımız işte bir eksiklik veya yanlışlık yoktur. Bilgisayar çağında öğretmenden planını elle yazmasını beklemek, çağ dışılıktır. Amaç plan yapmak- yapmamak değil, öğrencileri eğitsel hedeflere ulaştırmaktır. Buna hizmet eden plan iyi plan, öğretmen iyi öğretmendir.

Amaç, Plan- Program İlişkileri

Plan ve programların değerlendirme ölçütleri amaçlardır. Bunlar, amaçlara ne derece ulaştırmışlarsa (diğer kaynaklar: zaman, maliyet... sabit kalmak koşuluyla) o kadar “iyi” değerlendirilirler. Eğitimde amaç, Milli Eğitim Temel Kanunu’nda belirlenen amaçlara öğrencilerin ulaştırılmasıdır. Öğretmen her eğitim dönemi öncesinde, o dönemde yapacaklarını planlar. Eğitimde bir dersin programı, (okutulacak konular listesi) bakanlıkça hazırlanarak okullara gönderilir. Öğretmen o dersin amaçlarından yola çıkarak, bu programı kullanarak, o amaçlara ulaştırıcı etkinliklerin yıllık, günlük, ünite planlarını yapar.

Amaçlara Uygun Program Düzeni Oluşturmak

Bu iş için önce amaçlar sıra dizini incelenmelidir. Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yazılı olan Türk Milli Eğitimi’nin Amaçları geneldir, eğitsel çabalar için genel hedefler koyar, ayrıntıya inmez. Ayrıntılı amaçlara, amaçlar sıra dizini ile bakanlığın gönderdiği programlarda bulunan açıklamalarla ulaşılır. Amaçlar sıra dizininde, Türk Milli Eğitimi’nin amaçlarını, okul düzeylerinin ve türlerinin amaçları izler. Amaçlar sıra dizininde üçüncü sırayı derslerin amaçları izler. Öğretmenin program düzeni oluştururken esas alınması gereken amaçlar bunlardır. Bakanlığın belirlediği ders programlarının amaçlar kısmında, hedefler ve davranışlar da yer alabilmektedir. Bunlar yoksa hazırlayacak olan öğretmendir. Eğitim amaçlarının, hedeflerinin, hedef davranışlarının belirlenmesinden sonra sıra, bu davranışları kazandırmanın ana araçlarından biri olan, program içeriğinin belirlenip düzenlenmesine gelir. Eğitim Bakanlığı, program hazırlanırken nelerin nasıl yapılabileceğini, öğretmenlere tanınan program esnekliklerini belirlemiştir. Bu belirlemenin dikkat çekici yanları ilköğretim okulu programında şöyle yer almaktadır:

- 1- Her öğrenci gücünün yettiği oranda yetiştirilmelidir. Bu yapılmayıp gereksiz zorlamalara gidilirse, öğrenci önüne konan hedeflere ulaşamayacağını düşünür, ilgisini yitirir, dersine yönelmez, okula gelmemeyi seçebilir, dersten kopabilir.
- 2- Öğrencilere herhangi bir kaynakta bulunabilecek gereksiz bilgiler vermek yerine, hedef davranışlara götürücü bir eğitim esas alınmalıdır. Bir ülkenin alanının, bir nehrin uzunluğunun, kimin kaç ton demir- kömür ürettiğinin ezberletilmesi, gözü kapalı Türkiye haritaları çizdirilmesi, amaç dışı, akıl dışı eylemlerdir.
- 3- Yakından uzağa ilkesi gereği, programda başlangıç noktası olarak yakın çevre alınmalı, onun tanınıp geliştirilmesine öncelik verilmelidir.

- 4- Bakanlıkça gönderilen ders programları, ülkedeki her okul ve sınıf için uygun değildir. Bakanlık bu bilinçle, öğretmenlere, programlarla öğrencilerin uyumunu sağlama görevi ve hakkı vermiştir.
- 5- Değil der kitabındaki, bakanlıkça gönderilen ders programlarındaki ünite ve konularla bunların sıralarına uyma zorunluluğu yoktur.
- 6- Ders programlarından gereksiz dolgu öğelerinin çıkarılması, amaca hizmet eden diğer konulara ağırlık vermeyi kolaylaştıracaktır. Ders programlarında amaç-içerik bağlantısı kurularak program düzeni oluşturulması için, hem o yaş çocuğunun, hem de o dersi alacak sınıfta bulunan öğrencilerin çok iyi tanınması, hazır bulunuşluk düzeylerinin, ilgi ve yeteneklerinin bilinmesi gerekir.

İyi bir ders programı esnek olmalı, öğrenilenlerin uygulanmasına hizmet etmeli, birden fazla grubun-sınıfın katılabileceği ortak projelere olanak vermeli, öğrenci merkezli, kapsam olarak dar içerik olarak zengin olmalıdır.

Eğitim Planlarının Yönetimi

Yıllık, ünite, günlük-ders planlarının, aynı dersi aynı düzeyde okutan öğretmenlerce birlikte yapılması iyi olur. Bu çabalar, görüş alış verişini, kaynak ve olanakların eşgüdümü kullanılmalarını çalışmalarda işbirliğini sağlar. Yıllık planlar, bir yıllık geleceği ayrıntıya inmeden görmeyi sağlar. Gelecekteki her değişim bilinemeyeceğinden, planın gelecekteki değişimlere uyarlanabilecek esneklikte olması gerekir. Planlar, düzen içinde hazırlanmalı, açık uçlu olmalıdır. Planlarda sıra, süreklilik ve bütünlük özellikleri gözetilmelidir. Sıra, içeriğin mantıksal bir düzen içinde verilmesidir. Öğrenilmesi gerekenler önce, bunların bilinmesine gerek duyulan etkinlikler sonra yer almalıdır. Süreklilik, öğrenmenin geçmiş-gelecek ilişkisinin kurulmasıdır. Öğrenmenin önceki öğrenmelerle ilişkisi, kopukluğu engeller, yeni öğrenmelere destek olur, sonrakilerle ilişkisi, sürekliliği sağlar. Bütünlük, bir öğrenmenin, başka etkinliklerde de işe yarayacak şekilde planlanması, bir derste kazanılanların, o dersin diğer dilimlerinde veya başka derslerde kullanılmasıdır. Bir ders planının ana bölümlerinin, hazırlık, uygulama, denetleme, pekiştirme dilimlerinden oluştuğu söylenebilir. Hazırlıklar, öğrencilerin tanınması, hazır bulunuşluk düzeylerinin, ilgi ve gereksinimlerinin bilinmesi, hedef ve davranışlarının belirlenmesi, ortam ve olanakların incelenmesi, kaynak araç-gereç, deney, uygulama, gezi ve gözlemlerin, sürelerin, ders ortamlarının belirlenmesi, bunlar için meslektaşlar, uzmanlar, denetçiler, yöneticiler ve çevre ilgilileriyle görüşülmesi türü çalışmalarını içerir. Uygulama süreci, giriş, kazanım ve kullanım basamaklarıyla verilebilir. Giriş, ilgi çekme, amaç ve beklentiler, önem, yöntemin paylaşılması, geçmiş ve gelecek öğrenmelerle ilişkileri açıklama türü etkinliklerden oluşabilir. Kazanım, bilgilerin paylaşılması, bütünleştirilmesi, yapılışını-örneklenişini görme, yapma, özetleme, değerlendirme türü etkinliklerle olur. Kullanım, kazanılanların, gerekli ve uygun durumlarda davranış olarak gösterilmesidir.

Pekiştirme, hedef davranışlarda alışkanlığın ve ustalığın sağlanması amacına yöneliktir. Ödevler bu amaçlara yöneliktir. Grup çalışmaları da planlanmalıdır. Hep aynı kişiler aynı kümeyi oluşturmamalıdır. Kümede her özellikle öğrenci bulunması, işin yapımı, görev paylaşımı, yardımlaşma, öğreterek öğrenme ve başkalarından öğrenme çalışmaları için gereklidir. Küme raporlarının sunumu-gösterilmesi-tartışılmasının hangi sırayla ve nasıl yapılacağı planlanır. Hedef davranışların, önceden kazanılmış davranışlardan hangileriyle ilişkilendirileceği veya birlikte kullanılacağı da belirlenmelidir. Plan çok iyi hazırlanıp uygulanmışsa ya da küçük değişiklikler önerilmişse, o planın daha sonraki yıllarda uygulanması

için, o yılların öğrencilerin ilgi-gereksinimlerine, yeni bilgilere, yeni araç-gereçlere göre yapılacak küçük düzeltme, ekleme, geliştirmelere göre farklılıklar oluşturularak, planın tümü yenilenmeden kullanılması sağlanabilir. Plan, araçlardan uygulamalara, her şey için “en iyi” , “en uygun” olanı içermelidir. Bu iki kavramın ölçtü ise, ulaşılmak istenen hedef davranışlardır. Hangi öğretim yöntemi, tekniği, kullanılacaksa, onlarla ilgili araç-gereçler sağlanmalı, öğrenci özellikleriyle yöntem ve tekniklerin özellikleri ilişkilendirilmeli, başarı olasılığı yüksek tutulmalı, herkesin başarılı bileceği işler plana alınmalı, başarı ödüllendirilmelidir. Öğrenci yapımı araçlar, yaratıcılığı, kullanım çeşitliliğinin artırır. Bilgisayar ve onunla birlikte kullanılan araçlar, öğrenme sürecini kısaltır, yaparak-yaşayarak öğrenme fırsatı verir, sorumluluğu çoğaltır, bilgi ve örneğe ulaşmayı, ondan yararlanmayı kolaylaştırır. Uygulama, çözümlenme, birleştirme, değerlendirme geliştirme türü hedef davranışlara ulaşma, bu tür araçlarla daha kolay olur, çalışmaların çoğaltıp çeşitlendirilmesi fırsatları oluşur. Ders araçları önce öğretmence gözden geçirilip kullanılmalıdır. Bu yapılmadığında öğretmen sürprizlerle karşılaşabilir.

Planın ödev diliminde, öğrenciye göre yer almalıdır. Aksi durumlarda, ödevi öğrenci yerine babası, arkadaşı yapabilir, öğrenci okula gelmeyebilir. Planın ilginç, farklı, yeni, çarpıcı etkinlikleri içermesi eğitsel çabaları artırır, hedefleri geliştirir.

BÖLÜM III. SINIFIN İLİŐKI DÜZENİ

Sınıfın ilişki düzeninin amacı, destekleyici ilişkileri, öğrenci katılımını, morali, konu-ya ilgiyi, akademik yararlılığı artırmaktır.

Sınıfta İlk Günler

Sınıfın ilişki düzeninin kurulmasına ilk günden başlanmalıdır. Sınıf düzeni oluşturmada ilk birkaç gün, dönümcül (kritik) zamandır.

İlişki Politikaları ve Tipleri

Sınıftaki ilişki politikalarının bir ucunda bir örnekliği amaçlayan düzenlilik bulunur. Politikaların diğer ucunda değişkenlik vardır. İlişki düzeni politikası, sınıf düzeninin tehlikede, çalışma alışkanlıklarının henüz yerleşmemiş olduğu durumlarda düzenliliğe; ortamın yumuşak, öğrencilerin bilgili ve hazır olduğu durumlarda değişkenliğe kayabilir bir esneklikte seçilmelidir. Politika dengesi, öğrenci özelliklerine, amaçlara ve konuya göre de değişir. İlişki düzeninin düzenlilik ile değişkenlik uçları, yumuşak-sert, yaratıcı-yönlendirici düzenlenişler olarak da adlandırılır. Sınıftaki ilişki yapısı ve sınıfın sosyal ortamı oluşturulurken, değişik örgütsel örneklenmeler kullanılabilir İşbirlikçi öğrenme tipindeki örgütlenişlerde, öğretim dikkatle düzenlenip planlanmışsa, öğrenciler sonuçtan sorumlu tutulmuşsa, iyi bir grup ödül sistemi kurulmuşsa, basan olumlu etkilenmektedir. Bir araştırmada, işbirlikçi ve katılımcı ortamda başarının yükseldiği görülmüştür. İşbirlikçi öğrenmede öğrenciler grubun amaç ve işlerini belirlemede, değişik çözümleri değerlendirmede öğretmen tarafından cesaretlendirilir. İşbirliğiyle öğrenmenin bireysel biçimi de vardır. Bunda, öğrenciler ortak amaçlar için bireysel araçlarla çalışırlar, edimleri grup puanına katılır, birbirlerinin işlerini düzeltirler işbirlikçi öğrenmede, değerlendirme ölçütü amaçlar iken, yarışmacıda bu diğer öğrencilere yönelir. Temel eğitim öğretmen ve öğrencileri, yarışmacı sınıf ortamının olumsuz bir çevre olduğunu belirtmişlerdir. Yarışmacı ortam çoğu zaman ancak üst yetenek düzeyindeki birkaç öğrenciyi güdüler, bu yarışı kazanamayacağını gören çoğunluk yarıştan ve sınıf etkinliklerinden kopar. Yarışmacı düzende, "bu işi kimler en önce yapacak" sözü yerine, "şu sürede, bu işin şu kadarını yapanlar şu ödülü alacak, yapmaya çalışmayanlar ise şu görevlerle karşılaşacak" demek, bu

düzenin olumsuzluklarını azaltabilir. Öğretmen, amaçların, öğrencilerin, konunun özelliklerine göre, işbirlikçi ve yarışmacı örgütlenişlerin yararlarını kullanabilmelidir. Öğretmen, sınıf yapısını ve yönetim sistemini öğrencilerin açıkça anlamasını sağlamalıdır. Bu yapılmazsa, uygulamalar öğrencilere sıkıcı gelebilir, başarısızlıkla sonuçlanabilir. Bu durumlar da sınıf sorunlarının kaynağını oluşturur. Sınıf yönetiminde iki önemli özellikten biri, yer, zaman, kaynak, insan ve etkinliklerin, tutarlı, uyum içinde olması; ikincisi, öğrencilerce benimsenmiş olmasıdır

Tanışma

Sınıfta öğretmen-öğrenci etkileşiminin iki yönü, öğrencinin niyetini anlamak ile onun öğretmenin niyetinden emin olmasını sağlamaktır. Güven ve iyi ilişki için ilk karşılaşma önemlidir. İlk günkü tanışma, bireylerin birbirleriyle ilgili çerçeve bilgiler edinmelerini sağlamalıdır. Tanışma, daha fazla kişisel ilişkiye yol açarak, işbirliği ortamı yaratır, iklimi olumlulaştırır, istenmeyen davranışları önler, grup havası oluşturur. Arkadaşlarının çoğunun kendisinden fazla farkı olmadığını görmesi öğrenciyi yüreklendirir. Sınıfa ilk girişte öğrenciler çevrelerini inceler, yargılar, ilk izlenimleri zihinlerine yerleştirirler. Öğretmenin öğrenciyi ismiyle seslenebilmesi, öğrenciyeye verdiği değeri gösterdiğinden, ilk günlerde öğrenci fotoğraflarından da yararlanarak, öğretmen, öğrencilerin isimlerini öğrenmeye çalışmalı, ilk gün hiç olmazsa birkaç kişiye ismiyle seslenebilmelidir. Sınıf liderleriyle ilişki kurma, sınıfı yönlendirmenin yollarından biridir. Uygun eylem ve ortam için öğretmen bunları tanımalı, uyumlu ilişkiler yoluyla etkileyebilmelidir. Öğretmen, ilk günlerdeki tanışmayı daha sonra geliştirmeli, öğrencinin aile durumu, yeterlikleri, evde konuşulan dil, öğrenme güçlükleri, sağlığı, yetersizlikleri, ilgileri gereksinimleri, ekonomik ve sosyal çevresi, huyu... Hakkında bilgi sahibi olmalıdır

Sınıf Kuralları

Öğrencileri boş bırakmamak, sınıftaki ilk günlerin önemli eylemleri olarak görülür. Kurallar, önceden verilmiş hazır kararlardır. Deneyimlere dayanarak, gelecekteki belirli durumlarda nelerin nasıl yapılmasının iyi olacağını, nelerin beklendiğini, uyulmadığında nelerin olacağını açıklayarak, yöneticinin işini kolaylaştırır. Kurallar herkes için olduğundan, yansızlığı sağlar, kişisel isteklerle ilgili saptamalara hayır deme olanağı verir. Kuralların aşım katılıkla izlenmesi, tekdüzelik, can sıkıntısı, hatta haksızlık yaratır, değişik durumlarda gösterilmesi gereken esnekliği önler, ilişkileri mekanikleştirir, morali düşürüp örgüt iklimini bozabilir. Kuralların çok olması beklentileri çoğaltıp davranışları sınırlayarak gerilim yaratır. Yararlarını çoğaltıp zararlarını azaltabilmek için, kurallar, çok yönlü ve iyi düşünülerek, başkalarının görüşleri alınarak grupça konmalı, az sayıda olmalıdır. Çok seyrek de olsa, nedeni belirtilerek, gerekli hallerde kurallar esnetilebilmelidir. Kurallar, görev dışı davranışı azaltıp görevle ilgili olanı çoğaltmalı, öğrenme ortamı ve çevresinin rahatını-güvenliğini sağlamalı, komşu sınıfın ve yakın kişilerin rahatsız edilmesini önlemeli, amaca uygun davranışların ölçünlerini (standart) belirtmelidir. Bu amaçlara hizmet etmeyen kurallar gereksizdir. Sınıf kuralları beklentileri iletmeli, okulun politikalarına uygun ve yazılı olmalı, kuralların mantığı açıklanmalıdır. Birlikte yaşanan yerlerde özgürlük ve düzen birlikte, dengeli kullanılmalıdır. Aksi halde özgürlük bazen yerini başıboşluğa bırakır, başkalarına zarar verir.

Sınıfta öğrencinin işlevsel davranışı için gerekli süreç ve beklentiler belirlenmeli, kurallar buna uygun olarak konmalıdır. Okulun açıldığı ilk haftada sınıf kural ve süreçleri,

programın bir parçası olarak öğretilmeli, dönütler değerlendirilip düzeltilmelidir. Öğrenciler, ilk düzensizlik izlenimini aldıklarında başkalarını da ararlar, ama öğretmenin sınıf düzenini sağlamada kararlılığını anlarırsa, yanlış davranışları azalır. Kuralları bilmesi, öğrencinin kendine güveni, morali, başarısı üzerinde etkili olmaktadır. Kuralların yazılı olmasını savunanlar kadar, informal olmasını savunanlar da vardır. Bu konuda alışkanlık ve uyum sağlanana kadar, alt sınıflarda yazılı, üst sınıflarda yazısız kurallar kullanmanın yararlı olduğu söylenebilir. Aşağıdakiler, sınıf kurallarına örnek olarak söylenebilir. Yiyeceklerimizi beslenme köşesinde yiyebiliriz, sorulara söz isteyerek yanıt verebiliriz. Sınıf kuralları, sınıftakilerin ve okulun karşılıklı beklentilerinin gerçekleşmesini sağlayacak düzeni kurmalıdır. Kurallara ilişkin davranışın değiştirilmesi sürecinde, engelleme yerine, öğrencinin mantığına seslenme yolu seçilmelidir engellenme, hırçınlık, direnme, olumsuz davranış yaratır. Beklentileri anlatış şeklimiz, görünüşümüz, ses tonumuz, yüz ifademiz, olumluluk ve iyi niyet yansıtmalıdır.

Sınıf İçinde Öğretmen

Öğretmen, sınıfın ilişki düzeninin kurulması ve düzeltilip geliştirilmesinde yol gösterici bir liderdir, sınıf ikliminin yaratıcısıdır.

Davranış Ortamı Oluşturma

Sınıfın davranış ortamı, gevşekten katıya, çeşitli görünüşlerde olabilir. Davranışsal ortam, öğretmen ve öğrencilerin ortak çabaları ile oluşur.

Sınıfta Öğretmenin Yeri

Öğretmen, yerini belirlemede, sınıfın tümünü görebilmeyi, öğrenci davranışları ve öğretim etkinliklerine göreliği, ilkeler olarak almalıdır. Öğretmen bir öğrenci veya bir grupta ilgilenirken, diğerlerini gözden kaçırmamalıdır. İletişime davet eden göz teması, ancak yüz yüze olmakla sağlanır. Yüz yüze olmak ilgi ve sıcaklık gösterir, el-kol-yüz hareketleri, anlatımı güçlendirir.

Öğretmenin Örnek Olması

Öğrenci, bilginin somut yansıması olan görüntüler yoluyla, davranışın örneklerini izleyerek, davranış kazanma ve değiştirmeyi kolaylaştırabilir. Öğretmenin kişisel yönelimi, öğrenci yöneliminin önemli bir değişkeni olarak belirlenmiştir. Öğretmen, her davranışı ile öğrenciye model olmalıdır. Öğretmenin derse bağlılığı ve ilgisi, öğrencinin de bu yönlü davranışını destekler. Öğrencinin öğretmenini örnek almaya yatkın oluşu, öğretmenin bu konuda daha da dikkatli olmasını gerektirir. Öğretmenin örnek davranışları, öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmelerine de yardımcı olur. Öğretmenin model olması, davranışta olduğu kadar görünüşte de önemli görülmektedir. Öğretmen hiçbir durumda öfkelenmemeye çalışmalı, olumsuz duygularını bastırabilmelidir. Öfke, vücut diliyle de anlatılsa, sınıf ortamını bozar, öğrenciler bu sinyalleri çabuk alırlar. İnsan davranışını olumsuz etkileyen bir özellik de aşın kaygıdır. Karşılıklı güvenin sağlanması, davranışlarda açıklık sağlar, güvensizliğin yarattığı "acaba" kaygısını önleyerek zaman kazandırır, öğrenci katılımını artırır, öğretmeni daha rahat davranmaya yöneltir. Öğrencinin kendine güveni başarısını etkiler. Öğretmenin deneyimi ve yeterlikleri, öğrenci başarısını artırmaktadır. Öğretmen, sınıftaki öğrenci davranışlarından sonuçlar çıkarabilmelidir. Enerjisi fazla öğrenciler, fiziksel çaba da gerektiren etkinliklere yöneltiler. Duyarlılığı yüksek öğrenciler, sınıfta daha az etken olmaktadır.

Sınıfta Güç İlişkisi

Sınıftaki öğrenciler ve öğretmen, en az bir ders dönemi birlikte olacaklarını düşünerek, sınıf ortamını olumlulaştırmada işbirliği yapmalıdır. Sınıf dışındaki yaşamda, istediğimiz zaman bir ilişkiyi sona erdirip oradan ayrılabiliriz, ama sınıftaki sürekli birliktelik buna izin vermez. Öğretmen, sınıfta öğrencilerin de güçlü olduğunu unutmamalıdır. Edilgen öğrenciler bile, sınıf etkinliklerine katılmayarak diğerlerini etkiler. Bunlar, sınıftaki başarısının, öğrencilerin istek ve işbirliğine bağlı olduğunu gösterir. Öğretmen gücünü, öğrencilerle açık, içten, dürüst, yanılabilceğini kabul eden, iyi ilişkiler kurarak, sınıfın havasını sosyal açıdan iyi yapılandırarak kullanmalıdır.

Demokratik Ortam

Demokrasi, grubun kendisince yönetilmesidir. Demokrasi, çoğunluğun azınlığı yönetmesi değildir. Demokrasi, azınlıkta kalanların görüşlerinin dinlendiği, haklarının gözetildiği, niteliğin sayıya feda edilmediği, tartışma -uzlaşmanlaşma- inandırma yöntemlerinin kullanıldığı bir yönetim biçimidir, sınıfta da böyle işlemelidir. Öğrenciler, yasal metinlerin çerçevesi dışına çıkılmaması koşuluyla, kendilerini yönetme fırsatı bulmalıdır. Öğrenci, sınıf kurallarının belirlenmesinde söz hakkına sahip olmalı, ödül veya ceza nedeniyle değil, işini yapmanın gerçek yararlarını bilerek ve bunun süreçlerine katılarak işine güdülenmelidir. Demokratik bir lider olarak öğretmen, öğrencilerin görüşlerini alır, yapılacak işler konusunda onlarla uzlaşır, çalışma düzenlerini seçme hakkı tanır.

Sınıfta İletişim

Sınıf, öğrenciler ve öğretmenlerin, eğitsel amaçlara ulaşabilmek için, kendilerinde var olan ve çeşitli iletişim araçlarıyla sağladıkları bilgi ve yaşantıları, uygun bir düzenlenişle paylaştıkları ortamdır. Tek yönlü iletim sıkıcıdır, dönütün yararlarından uzaktır. Öğrencilerden alınacak dönüt, öğretmenin uygun eylemleri seçmesini, amaçlara ulaşmasını kolaylaştırır, edimini artırır, çabalarını istenir ve yararlı yapar. İletişimde dilini iyi kullanamayan öğretmenin, öğrenci başarısına katkı düzeyi düşer. Sınıftaki herkes, öğretmenin konuşmasından aynı anlamı çıkarabilmelidir. Yanlış anlayan yanlış, eksik anlayan eksik davranır. Dil kullanmanın başka bir boyutu seslendirmedir. Bu ses, öğrencileri rahatsız edecek kadar yüksek, en uzak köşedeki öğrencinin duyup anlayamayacağı kadar alçak olmamalıdır. Öğretmen yargılayıcı değil, betimleyici dil kullanmalıdır. İletişim yalnızca sözle değil göz teması, el kol-yüz hareketleri (gülümseme-başla onama-onamama, göz kırpma...) yürüyüş biçimi, öğrenciye yaklaşma, dokunma şekilleriyle de kurulmalıdır. İletişimde, hem neyin, hem de nasıl söylendiği önemlidir. Söylenenler karşılıklı saygı belirtmeli, üzücü, kına, aşağılayıcı olmamalıdır. Öğrenciye verilen önem ve değer, söylenenlere de yansımalıdır. Öğretmen, iletişim için öğrenciyi cesaretlendirmeli, söylediklerinin yanlış yanlarını değil, doğru yanlarını belirtmeli, yanlışlarının doğru ile yer değiştirmesi için öğrenciye yardım etmelidir.

Zaman Yönetimi

Sınıfta zamanın tümü, eğitsel amaçlara yönelik etkinlikler için kullanılmalıdır. Öğretmen, zaman yitirici yönetsel işlerle de sınıfta fazla uğraşmamalıdır. Yoklama yapmak için herkesin adını okumak gerekmez, Yönetsel duyurular da fazla zaman almamalıdır. Kullanımı birbiriyle ilgili araçlar yan yana konarak, araç ve onu kullananın bulunduğu yerler yakın tutularak, araç kullanımının alacağı zaman azaltılabilir. Öğretmen, sınıftaki etkinliklerin

hazırlıklarını ders öncesinde yaparak, araçların hazırlanışını, düzenlenişini, önceden bitirerek, tahtaya yazılacakları ders öncesinde yazarak, zaman kazanabilir.

Sınıfta Korku, Kaygı

Sınıftaki korku ve kaygı kaynaklarından biri öğretmendir. Otoriter öğretmen, öğrenciyi korkutur. Öğretmenin onları arkadaşları önünde sıkıntıya sokabileceğini düşünmeleri, öğrencilerde kaygı yaratır. Öğretmen, düşünce ve eylemlerinde açık olmazsa, öğrenciler onun davranışlarını, sözlerini yanlış anlayabilir, farklı anlamlar verebilir. Öğretmen eğitimciliğini, tepkilerini olumlulaştırarak göstermelidir. Olumlu yaklaşımlar, kaygıyı azaltır. Rahat bir aile ortamından uzakta, kurallı bir yaşamı olan okul, özellikle ilk yıllarda bir kaygı kaynağı olabilir, bunun etkileri bazı öğrencilerde yıllarca sürebilir, okula ve okumaya karşı olumsuz tutumlara neden olabilir. Bu geçiş döneminde öğretmenin her öğrenciyle yakından ilgilenmesi, öğrencilere dostça davranması, bu kaygıyı azaltır. Başarısız öğrencilerin çalışmalarla alay etmeleri, kaygıya neden olur. Arkadaş desteği ve onayı, arkadaş kabulü, gençlik çağında okul başarısından da önemli görülür. Sınıf ortamının arkadaşlıkları çoğaltıcı, farklı etkinlikler için farklı gruplarda yer almayı teşvik edici olması, öğrenciler arası olumsuz tutumları azaltır, öğrenciyi rahatlatır.

Bölüm IV. Sınıfın Öğretim Ortamı

Eğitim hizmetinin niteliğini artırmak için yapılması gerekenlerden biri de, sınıfın öğretim ortamının, amaçların gerçekleşmesine en üst düzeyde hizmet edebilecek hale getirilmesidir. Bu durum, öğretim ortamının düzenlenişinde, öğretimin yürütülmesi, değerlendirilmesi, düzeltilmesinde, öğretim yönetiminin rolünü gösterir. Öğretim yönetimi, öğretim süreci düzeni içinde, altı grupta toplanabilecek olan etkinliklerin yönetimi olarak düşünülebilir: Hedef davranışların belirlenmesi, öğretim araçlarının belirlenmesi, öğretimin uygulanması, dönüt alma ve düzeltme, özetleme ve değerlendirme, pekiştirme.

Hedef Davranışların Belirlenmesi

Hedef davranışlar, öğretim süreci sonunda, öğrenenlerde gözlenmek istenen davranışlardır. Bunların belirlenmesine giden yolda, amaçların belirlenmesi, öğrencilerin tanınım eğitim gereksinimlerinin ortaya çıkarılması basamakları yer alır. Eğitim gereksinimleri, hedefler ve hedef davranışlar şeklinde, öncelikler gözetilerek sıraya konmalıdır. Hangi hedef davranış, gerçekleşmesi için hangisine gerek duyuyorsa, ondan sonraya alınarak sıralama yapılır. Bu okul yönetimlerinin desteği, düzenleyişi, kılavuzluğunda, öğretmenlerce yapılır

Öğretim Araçlarının Belirlenmesi

Burada öğretim araçları sözü, belirlenmiş hedef davranışlara ulaşmada kullanılacak olan program içeriğini, planları, bunların uygulamaya konması sürecindeki ders araç ve gereçlerini içerir. Program içeriği, her öğrenci için belirlenen hedef davranışlarla, öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, gereksinimleri, çevre koşulları gözetilerek oluşturulur. Araç ve gereçler, kullanılacak öğretim stratejileri de gözetilerek belirlenir, sağlanır. Ders araçları öğrenci önünde kullanılmadan önce öğretmence denenmeli, sonuçlar izlenmelidir. Bu, deneyler için de geçerlidir, aksi halde öğretmen beklenmedik sonuçlarla karşılaşabilir, araçlardan yararlanamayabilir. Araçlar, ilginin algılanmasında somutluk sağlayarak, öğrenmeyi kolaylaştırır, unutmayı azaltır, öğrenciyi güdüler, dikkatini toplar, öğrenme isteği yaratır, hedef davranışların yapılarak gösterilmesine, pekiştirilmesine, düşüncenin kavramlaştırılmasına yardımcı olur, öğrenme çevresini doğallılaştırır. Özellikle bilgisayarlar, üç boyutlu görüntü de

oluşturarak, istenen öğrenme durumlarının kısa sürede ve çok az giderle kurulmasını sağlarlar. Derslerin işleniş, deneylerin yapılış, araçların kullanılış süreç ve işlemlerini veren yazılımlar, olanaklar ve öğretim stratejileri gözetilerek, aynı dersi/sınıfı okutan öğretmenlerin işbirliğiyle hazırlanmalı, geliştirilmelidir. Araçlardan yararlanmayı artırabilmek için, kullanım amaçları belirlenmeli, programları sağlanmalı, kullanım planı ve yönergesi hazırlanmalıdır.

Öğretimin Uygulanması

Öğretim öncesi hazırlıklar ayrıntılı bir zaman ve eylem planına bağlanmalı, anlamlı bir sıra ile sunulmalıdır. Bu sıralanış, dikkati çekme, amaçları açıklama, güdüleme, içeriğin kazandırılması, olarak ele alınacaktır.

Dikkati Çekme

Ders başında, öğrenciler sınıfa yeni girdiklerinden, yerlerine oturma, konuşmalarını bitirme, araç ve arkadaşlarıyla ilgilenme davranışlarını sürdürürler. Öğretmen, herkesin ilgisini çekmeden derse başlamamalıdır. Öğretmenin bu çabaları, dersin amaçlarıyla ilişkilendirerek sonuçlandırması, dikkat çekme ve amaçları açıklama basamaktan arasındaki geçişi de yumuşaklaştırır. Dikkatin çekilmesi, ders süreci içinde zamanla öğrencilerin dikkati dağıldığında da yapılmalıdır. Dikkatin çekilmesi kadar, canlı tutulması da gerekir. Örneğin herkesin her an kendine bir şeyler sorulacağını bilmesi bu amaca hizmet edebilir.

Amaçları Açıklama

Ne yapacağını, nelerin olacağını bilememek, gelecekteki davranışları belirsizleştirir, eylemleri engeller. Amaçlar, hedef davranış olarak belirlendiğinde, günlük yaşamdaki işlevleri örnekle de açıklanırsa, öğrencilerin dikkatini çeker, onları güdüler.

Güdüleme

Amaçların bilinmesi, yararlılığına inanılması, güdüleme sağlar. Güdüleme yollarından biri, öğrenilecekleri bir sorunla ilişkilendirmektir. Başarısızlıktan korkmamayı vurgulama, cesaretlendirme, özellikle çekingen öğrencileri güdüleyebilir. Öğrenci, utanma, başarısızlıktan çekinme, eleştirilme, gülünç olma, küçük düşme, cezalandırılma kaygılarından kurtarılmalı, sınıfta bunların yer almayacağı bir ortam oluşturulmalıdır. Başarıyı tadan öğrenciler, yeni basanlar arayacaklardır. Çok güçlü olan başarı güdüsünü öğretmen her öğrencisi için sık sık kullanmalıdır. Başarı bir çaba karşılığında ulaşılabilir olmalıdır. Bu çaba öğrenci düzeyine uygun olmalıdır. Öğrenci, yetenekleri ötesinde zorlanırsa korkup çabadan vazgeçebilir. Güdülemek için sözel övgü kullanılabilir. Her öğrencinin övgü alacak bir davranışı vardır, öğretmen bunu görmeli, görüp beğendiğini belli etmelidir. Önceki davranışlarla, başarılarla şimdiki karşılaştırılarak da güdü sağlanabilir. Yeni, beklenmedik, şaşırtıcı, kuşkulu, çelişen durumlar yaratıp, arama ve bulma merakı oluşturmakla öğrenci güdülenebilir. Bunlar öğretmenin yaratıcılığına ve ön hazırlığına bağlıdır. Benzetme durumları, bilgisayarla gerçekleştirilebilecek ilginç, konu kapsamındaki oyunlar, güdüleyicidir. Ödül, bir çabanın sonunda ulaşılacak hedef olarak güdüleyici olabileceği gibi, ödülün tamamı veya bir kısmı peşin verilerek de güdü sağlanabilir. Ödül yalnızca kazanana verilmemeli, başarısı düşükler için basan şans yaratılmalı, bazı öğrencilerin yitilmesi bu yolla önlenmelidir.

Özsaygı yitimine yol açan etkinlikler, uzun süre oturma, sıkıcı etkinlikler, bozuk ses düzeni, tahtayı iyi görememe, arkadaşlarınca engellenme, beğenilmeme kaygısı, ilginç bir

etkinliğin yarıda kesil”mesi, öğretilmemiş konuda sınav veya uygulama, anlayış veya yetenek düzeyinin çok üstünde öğretim, başarılıların az olacağı bir yarışmaya zorlanma, istenmeyen öğrencilerle gruplanmaya zorlanma, okula uyumsuzluk, az sayıda araç-gereç, hep aynı yöntemlerin kullanılması, güdülenmeye engel durumlarıdır. Öğrenci yeteneklerini tanımıyorsa, deneyip görme fırsatı, cesareti bulamamışsa, yapamayacağını düşünebilir. Bu konuda öğretmene düşen, onun kendini, yeteneklerini deneyerek güçlerinin farkına varmasına, bu güçleri kullanacak alanları tanınmasına yardımcı olmaktır. Deneyerek yeteneklerinin farkına varma, öğrencinin başarabileceği etkinliklerde olmalı, öğretmen bunu garanti altına almalıdır. Aksi halde, güdülenme yerine, öğrenci, bir daha girişimde bulunmamayı seçebilir. Öğrenilenlerin ne işe yarayacağı öğretmen tarafından açıkça ve somut olarak gösterilebilirse, öğrenci pratik yararlılığını gördüğü bilgi ve becerileri öğrenmeye güdülenecektir. Güdü değişkenleri kişiden kişiye farklılaşır. Bu nedenle öğretmen öğrencilerini iyi tanımalı, kimlere karşı hangi güdü değişkenlerinin daha etkili olacağını bilmelidir. Güdüleme, öğretim uygulamasının her basamağında kullanılmalıdır.

İçeriği Kazandırma

İçerik, amaçlarla, önceki öğrenmelerle, öğrencilerin hazır oluş düzeyleriyle bağlantı kurularak, uygun bir sırayla, dikkatsizliğe veya vazgeçmeye götürmeyecek bir hızla, uygun yöntemlerle verilmelidir. Amaçlar farklılaştıkça, içeriğin kazandırılmasında farklı öğretim yöntemleri kullanılır. Öğretmen merkezli öğretimde sunu, açıklama, gösterim; öğrencinin görüp dinleyip not olması ile ulaşılabilecek hedef davranışlar için uygundur. Öğrenci merkezli öğretim, sorgulama, sorun çözme, rol oynama amaçlı etkinliklere uygun olur. Öğretim yöntemleri seçilir ve kullanılırken, amaçların, dersin, konunun, okul ve sınıf koşullarının, öğrenci özelliklerinin gözötilmesi gerekir. Öğrencileri etkinliklere katmada, görüşleri ortaya çıkarmada, soru-yanıt yöntemi yararlıdır. Sorular, öğrenme amaçlarına ulaşmaya yardım edici olmalı, düşünmeyi gerektirmeli, bu nedenle de, yanıt için süre tanınmalıdır. Sınıf tartışmalarında amaç ve konu belirlenmeli, dinleme, anlama, mantık aramaya çalışma, yorumlama, soru sorma süreçleri izlenmeli, bozucu davranışları öğretmen, vücut diliyle hemen düzeltilmelidir. Sınıf tartışmalarında bazı öğrenciler çekindikleri, eleştirileceklerini düşündükleri nedenleriyle söz almak istemezler. Bunları etkinliklere katmak için, sıra ile yanıt alınabilir, yanıt verecek kişi önceden belirlenebilir, diğer güdüleme ve cesaretlendirme yöntemleri kullanılabilir. Sınıfın bir tiyatro, öğrencilerin oyuncu, öğretmenin de yönetmen olduğu sözünün uygulanması öğretmenin yetenekleri ve yaratıcılığı kadar, ön hazırlıklarının kalitesine de bağlıdır. Öğrenciyi, bir oyuncunun rolüne kendini vermesi düzeyinde eğitsel çalışmalara katabilmek için, öğretim süreci çok iyi düzenlenmeli, sürecin basamaklarında nelerin nasıl yapılacağı, hedef davranışlara isteyerek yönelme için öğrencilere nelerin, nasıl, ne zaman söyleneceği, konu dilimlerinin birbirine nasıl bağlanacağı planda ayrıntıyla belirlenmelidir.

Sınıf çalışmalarının örgütlenmesi ve eşgüdömlenmesinin düzeyi, eğitsel kalitenin de düzeyini yansıtır. Küçük gruplarla öğretim herkesin rol almasıyla, sosyal ilişki becerilerini artırır, mantıklı düşünmeyi ve kişiliği geliştirir, yaratıcılığa katkı yapar. Grup çalışmasında öğretmenin rolü, düzenleme, kolaylaştırma, gezerek, gözleyerek, dinleyerek, not alarak güdüleme, eşgüdüm ve değerlendirmedir. Grup çalışmasında araç-gereç sağlama, zamanı iyi kullanamayanlara yardım etme de öğretmenin rollerindedir. Öğrencilerin kişisel farklılıkları, öğretim şeklini seçmede ipuçları verir. Paket programlar şeklinde, izlemeli, dönüt ve düzeltme araçlı, iyi planlanmış bir bireysel öğretimde, öğretmenin rolü azalır, danışmanlığa dönüşür.

İnsanlar her zaman aynı dikkat ve ilgiyi gösteremezler. Ders süresinin uzamasıyla öğrencinin ilgi ve dikkati azalır. İçeriğin kazandırılmasında başarıyı yükselten bir etken, öğrenci dikkatinin konuya ve hedef davranışlara çekilmesidir. Öğretmenin canlı olması, vücut dilini iyi kullanması, öğrencilerin bilmek istediği noktalara yönelmesi gerekir. Dersi dikkatli dinlemeyenlerle konuşmak, onlara yönelmek, dikkatsiz dinleyenleri cesaretlendirebilir.

Öğretmen davranışlarına şunlar örnek olarak verilmiştir:

- 1 - Öğrencileri gözleyen değil, yaparak katılan olarak kullanmak, yapmaya cesaretlendirmek,
- 2 - Olumlu, yapıcı davranmak, eksikliklerin olabileceğini kabul etmek
- 3 - Öğrencilerin, eylemler ve sonuçları hakkında düşünmelerini sağlamak,
- 4 - Uygulamaları, dersin diğer bölümlerindeki çalışmalarla ilişkilendirmek, bütünleştirme sağlamak.
- 5 - Öğrencilerin güçlüklerinde yardımcı olabilmek için yeterince yakınlarında olmak.
- 6 - Öğrencilere, beceri geliştirebilmeleri için yeterince fırsat vermek.
- 7 - Eylemleri yapıp gösterirken iyi bir örnek olmak.
- 8 - Uygulamaların güdüleme ve kendine güven oluşturmaya çalışmak.
- 9 - Öğrencilere arkadaşça, yardım edici olarak davranmak.

Dönüt Alma-Düzeltilme

İçeriğin amaçlara götürücü şekilde kazandırılıp kazandırılmadığı belirlenmeli, varsa eksiklikler giderilmeli, yanlışlar düzeltilmelidir. Öğrenciden dönüt, basit veya kapsamlı sınavlarla, ödevle, sınıf içinde sorulup yanıt alınacak sorularla alınabilir, kaygılı öğrencilere karşı duyarlı olunmalı, sakinleştirilmeye çalışılmalıdır. Özellikle sözlü sınavlarda, iyi bir öğrenci bile heyecanlanıp yanıt veremeyebilir, yanlış yanıt verebilir. İçeriğin kazandırılması sürecindeki konu dilimleri sonunda ve sürecin sonunda sorular sorarak dönüt almada, amaç-soru, hedef davranış düzeyleri-soru düzeyleri ilişkisi kurulmalıdır. Amaçlara ulaşma düzeyini ölçmeyen, hedef davranışların düzeyi ile (bilgi, kavrama, çözümleme, birleştirme...) ilişkili olmayan sorular, o dersteeki etkinliklerin dönütünü vermezler. Soruların açık ve düşük güçlükte olması, yanıtı da, öğrenmeyi de kolaylaştırır. Öğretmen, sinmiş bir öğrenciyi, kolay bir soru ile yanıt vermesine yardım ederek cesaretlendirmelidir. Yanıt yanlış veya biraz doğru ise, doğru yanı belirtilerek, ipucu verilerek diğer yanlarının doğrultulmasına yardım etmek gerekir. Soru türleri olarak, tek bir gerçeğin betimlenmesini isteyen hatırlatıcı sorular, bir yanıtı varmak için iki veya daha çok belirgin gerçeğin karşılaştırılmasını isteyen sorular, görüş ve yargı belirtenler, eksik-yanlış yanıtlarda yol gösterici sorular sayılabilir. Hem içeriğin kazandırılması, hem de dönüt alıp düzeltme işleri birlikte, iç içe ele alınabilir, içeriğin kazandırılması sürecinde, öğretmenin, grubun, içeriği aktarması veya öğrencilere çeşitli yöntemlerle buldurmasını, yardımlaşarak bilgiyi bütünleştirme ve hedef davranışa ulaşmayı, öğretmenin özetlemesi izler. Öğrenme, öğretmen açıklamalarının çeşitliliğine bağlıdır. Öğretmen, öğrencilerin anlama farklılıklarını gözeterik, açıklamalarını, herkesin anlayabileceği bir çeşit yelpazesi ile yapmalı, söylediklerinin herkesçe anlaşıldığı yanılığısına düşmemelidir. Her öğrencinin iyi yaptığı bir iş veya bir etkinlik vardır, öğretmen onu ele alıp öne çıkararak öğrenciyi güdülemelidir. Güdüleme, içeriğin kazandırılması, dönüt-düzeltilme özet-değerlendirme süreçlerinde

kullanılabilecek olan "ipucu verme", öğrenmenin önemli bir ögesidir. Neyin öğrenileceğini açıklamayı öğrenme sürecinde öğrenciyi yapması gereken işe yönlendirmeyi içerir. Sözel üsteleme, özetlemede kritik parçaları verme de birer ipucudur. Beceri biçimindeki etkinlikleri de olan içeriklerde, içeriğin bilgi yanı kazandırıldıktan sonra, etkinlik öğretmen tarafından gösterilerek ve basamakları herkesin göreceği, anlayacağı şekilde izlenerek yapılır. Bu süreçte, işlem basamaklarının birbiriyle ve işlem bütünü ile ilişkileri verilirse, öğrenme daha etkili olur

Özetleme-Değerlendirme

Özet, içeriğin alt dilimleri sonunda ve içeriğin kazandırılması süreci sonunda, öğrenci veya öğretmence veya birlikte yapılmalı ana noktalar, kritik içerik parçaları vurgulanmalıdır. İçeriğin kazandırılması, dönüt alıp düzeltme ve özetler bittikten sonra, hedef davranışlara ulaşıma durumu hakkında bir yargıya varabilmek ve gerekiyorsa tamamlayıcı düzeltici eğitsel çabalara yönelebilmek için, değerlendirme yapılır. Değerlendirme sorulan açık olmalıdır, şifreli değil. Tuzak sorulardan, görüşe göre değişen sorulardan, önemsiz içerikten kaçınılmalı, doğru yanın bulmada dilbilgisi kuralları anahtar rol oynamamalıdır. Doldurmalı, eşlemeli, kısa yanıtli, doğru-yanlış türü, çoktan seçmeli soruların seçiminde, ölçülecek hedef davranışlarla bu soru tiplerinin özellikleri arasındaki uyum gözetilmelidir. Değerlendirmenin amacı düzeltmek ve geliştirmektir.

Pekiştirme

Öğrencilerden alınan dönütlerin düzeltilmesi, içeriğin kazandırılmış olduğu güvencesinin alınması, kalıcı öğrenme sağlamaya yetmez. Kalıcı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için, pekiştirme gerekir. Yoksa öğrenilenler çabuk unutulur. Öğrenilenlerin pekiştirilmesi, yinelenme sayısına, öğrencinin özelliklerine ve konunun karmaşıklığına bağlı olarak kalıcılık oluşturur. Bunun araçlarından birisi de ödevdir. Güç ve karmaşık ödevler yerine parçalara bölünüp basitleştirilmiş ödevler verilmelidir. Her ödev, bir öğrenmenin, amaçlara götürücü bir parçası olmalı, gereksiz bir zaman yitirici olarak algılanmamalıdır. Ödev, not olarak da değerlendirilirse, güdüyü artırır. Ödevle ilgili öğretmen dönütü öğrenci çabasını artırır. Öğretmen, ödevleri titizlikle incelemeli, puanlamalı yanışları işaretleyip doğrulan göstermeli, en kısa sürede öğrenciyi geri vermelidir.

Bölüm V. İstenmeyen Davranışların Önlenmesi

İnsanların bir arada yaşamasının temelindeki neden, yaşamı birbirleri için kolaylaştırmaktır. İnsan davranışının temelinde bu algı yatıyorsa davranış olumlu, aksi halde olumsuz, istenmeyen olarak adlandırılır.

Sınıfın Davranış Düzeni

Düzen sözcüğü burada disiplin yerine kullanılmıştır. Disiplinin sıkıdüzen olarak tanımlanması nedeniyle demokratik bir yaşam ortamı olarak düşünölen sınıfta disiplin yerine düzenden söz edilmesi uygun görölmüştür. Her sistem, kuruluş ve işleyişinde düzene gereksinim duyar. Eğitim sisteminin en uçtaki tipik alt sistemi olan sınıfta da bu nedenlerle düzen gereklidir. Öğrenci sayısının çokluğu ve her öğrencinin kişisel eğilimleri, yetişimleri, hepsini farklı davranışlara iter. Öğretmenin görevi, sınıf düzenini sağlamak ve böylece sınıfı eğitsel işler için hazır, uyanık tutmaktır. Bir araştırmada öğretmenlerin zamanlamam % 19'unu sınıf düzenine ayırdıkları görölmüştür. Sınıf düzeni ve sınıfta uyum ile öğrenci başarısı arasında önemli ilişki bulunmuştur. Sınıf karmaşada ve yönlendirilmemişse başarı düşer. Düzen

aşın hale getirilmiş ve öğretmen başatlığı artmışsa kaygı da artar, bu öğrenmeyi engeller. Sınıf düzenindeki denge, ne düzensizliğe, ne de aşın düzene koymamalıdır. Sınıf düzeni, sınıftaki eğitsel etkinliklerde yapılacakların planlanması, herkesçe bilinmesi, uygulanması ve izlenmesi ile kurulur, bunların gücüne ve sürekliliğine bağlı kalır. Sınıf etkinlikleri programı, akademik çalışma gerekleri ile sosyal katılım kurallarını bir bütün olarak ele almalıdır. Özellikle alt sınıflarda, değişik nedenli durumlarda, öğrenciler katı olmaya yöneldiğinde, öğretmen, mantığını da göstererek, suçlama yerine gülmeceye, ilginç hale getirilmiş canlandırmalara yönelmelidir. Sınıf düzeni, öğretmenin becerilerine ve ona verilen desteğe de bağlıdır. Bu destek, okul yönetiminden, meslektaşlarından, öğrencilerden gelmeli, okul düzeni ile sınıf düzeni arasında uyum olmalıdır. Sınıf düzeni, öğrenci davranışlarını değiştirmeye, yani eğitime hizmet etmelidir, iyi düzen, öğrenciyi davranışlarından sorumlu hale getirendir. Sınıf düzeninde başarı, sınıfı tanıma, sınıf olaylarını anlama, bu bilgilerden de yararlanarak işleyişi düzenleme, sürdürme, yöneltme, alışkanlık haline getirme, gerekirse karışma süreçlerinin iyi izlenmesine bağlıdır. Sınıf düzeni için çağın yönetim biçimi olan demokrasiye uyum ve demokrasinin üstünlüklerinden yararlanma açılarından demokratik modelin uygulanması gerekir. Demokratik modelle, öğrenci sorun, ilgi ve gereksinimlerine de yer verilmiş olur, öğrenci, düzen kurallarının arkasındaki nedenleri bilebilir.

İstenmeyen Davranışlar

Okulda, eğitsel çabaları engelleyen her tür davranış, istenmeyen davranış olarak adlandırılır. İstenmeyen davranışlardan bazıları en büyük etkisini davranışı yapan üzerinde gösterir, ama bir kısmı bunun ötesinde öğretmeni, sınıfın tümünü ve dersi olumsuz etkiler. Hatta bazı olumsuz davranışlar, okula ve aileye de önemli zararlar verirler. Sınıftaki istenmeyen davranışlar, sınıf düzenini ve eylemlerini bozar, amaçlara ulaşmayı engeller, özellikle zaman kaynağının kötü kullanımına neden olur. Temizlik ve görgü kurallarına uymama, kına ve küfürlü konuşma, başkalarını rahatsız etme, işini yaparken dikkatli ve özenli olmama, dersi dinlememe, başkaları konuşurken konuşma, başka işlerle ilgilenme, arkadaşlarının dinlemesini veya çalışmasını engelleme, arkadaşlarına ve hatta öğretmene kaba ve saygısız davranma, derste sık rastlanılabilen istenmeyen davranışlardandır. Okula geç gelme ve nedensiz devamsızlık, kaynakların kötü kullanımı sonucunu doğuran önemli bir istenmeyen davranıştır. Sağlığı bozucu alışkanlıklar olan sigara ve ilaç kullanımı, istenmeyen davranışların önemlilerindedir.

İstenmeyen davranışların farkına varmak için öğrencileri iyi tanımak, onlardaki günlük değişimleri görebilmek gerekir. Bu öğretmenin, sınıfta her an öğrencileri görebilecek bir konum seçmesine, dikkatli gözetimine, onlarla ilgilenmesine, sıralar arasında gezinerek onlara yakın durmasına, onları etkinliklere sık sık karmasına bağlıdır. Öğrencinin yetenekli, başarılı olup olmamasına göre istenmeyen davranışa yönelimi de değişir. Başarılı öğrenciler dersle ve araçlarla ilgilenirken, başarısızlar daha çok istenmeyen davranışlara yönelmektedir. Öğretmen, hangi davranışın nerede ve nasıl yapıldığında uygun, nerede ve nasıl yapıldığında uygun olmadığı konusunda öğrencileri bilgilendirmeli, bu konuda onlara işaretler, ip uçları vermelidir. Böylece öğrenciler, bir durumda yapılırsa hoş karşılanabilen ama başka durumda istenmeyen davranışların farkına varabilmelidir.

İsteneni Destekleyici Davranışlar

Hedef davranışlar yanında, hedef davranışa yardım edici, onu olumlu etkileyen davranışlar da istenen davranış grubuna girer. Bu tür davranışların pekiştirilmesi, istenmeyen

davranışa yönelimi azaltır: Gürültü yapmama, rahat oturma, ellerini kendine saklama, kalemiyle oynamama, arkadaşlarıyla etkileşimde incelik ve işbirliği, sınıf etkinliklerine katılım ve ilgi, duruma uygun davranma, bu tür davranışlara örnek olarak verilebilir. İstenen davranışlar konusunda okul-aile işbirliği yapılmalıdır. Ailelere gönderilecek küçük notlarla, öğrencinin değişik davranışlarının uygunluk denetimini yapmaları istenebilir. Uygun davranışlar konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesine okuldaki ilk yıl ve gündenden başlanmalıdır. Beğenilen, istenen davranışların açıkça belirtilmiş olması, onların yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Öğretmenler, görüş birliği için de, öğrencilerin göstermeleri gereken davranıştan kendileri, öğrencilerin arasında iken sık sık, belirgin şekilde göstererek yapılmalıdır. Kalabalık içinde burnunu mendiliyle gürültüsüzce silmek, alışveriş için sıraya girmek, karşılaşmalarda günaydın, iyi günler demek, bir yardım alınca teşekkür etmek, bu davranışlara örnek olarak verilebilir.

Üst sınıftaki öğrencilere, kendilerinin alt sınıflardaki arkadaşlarından daha yetişkin oldukları, bunun onlara uygun davranma, örnek olma, diğerlerinin eğitimine destek olma sorumluluğu yüklediği anlatılmalı, istenen davranışları önce kendilerinin yapması gerektiği vurgulanmalıdır. Derslerdeki bilgilerin edinilme ve kullanılma süreçlerindeki öğrenci davranışlarının uygunluğu öğretmence denetlenmelidir. Bu denetimin düzeltme ve geliştirme boyutunda öğretmen dikkatli olmalıdır. Öğretmen bu durumlarda öğrencilerin yanlışını yüzüne vurmadan, onu utandırmadan düzeltme yoluna gitmeli, çocukların cesaretini kırmamalı, yanlışının bile bir gerekçesini veya mantığım söyleyebilmeli, onları korkaklığa ve edilgenliğe itmemelidir. Öğrencinin istenen davranışı sürekli gösterebilmesinin başka bir koşulu tutarlılıktır. Okuldaki öğretmenler, istedikleri ve sergiledikleri davranışlarda tutarlı olmalıdır. Tutarlı olmanın bir yönü, öğretmenler arasındaki tutarlılıktır. Öğretmenlerin beklentileri, istenen davranış konusunda tutarlı olmalı, öğretmen değiştikçe değişmemelidir. Bu konular, öğretmen kurullarının gündemine alınıp görüşülmelidir. Sınıf, okul, sokak, aile ortamlarındaki davranışlar da tutarlı olmalıdır. İstenen davranışı sürekli gösterebilmenin bir koşulu da kişinin değil, davranışın değerlendirilmesidir. Yaptığın bu iş güzel olmuş", "arkadaşın yerine otururken kalkıp ona yer vermen güzel bir davranış" gibi. İstenen davranışın gözlenebilmesinin başka bir koşulu uygun ortamdır. Öğrencinin ellerini yıkamasını istiyorsanız, lavabolara sabun koyun. Burnunu eliyle silmesini istemiyorsanız mendil verin, çamurlu ayakkabılarla içeri girmelerini istemiyorsanız, giriş kapılarına ızgara ve paspas koyun...

Yasaklanan davranışın çekiciliği, uygun sınıf ortamı ile bozulabilir, onun yerini istenen davranış alabilir. Sınıfta öğrencilere gelişimleri ölçüsünde karara katılma hakkı verilmesi, sorumluluk tanınması, yasakları azaltarak, sını, istenen davranışın gösterileceği ortam yapabilir. Sınıf ortamının yarışmacı olması istenmeyen, işbirlikçi olması istenen davranışlara daha çok götürücüdür. İstenen davranışların sürekli hale getirilmesinin bir koşulu da pekiştirmedir. Bir davranışın yerleşmesi, güçlenmesi için önce o davranış dikkatle tanımlanmalı, davranış oluştuğunda da uygun bir pekiştireç verilmelidir. Pekiştireçler, davranış türüne göre, fizyolojik veya sosyal-zihinsel türde olmalıdır: dokunma, kutlama, müzik dinleme, işaret-yıldız, yenebilir pekiştireçler öğrencinin istediği bir davranışa izin verme, istemediği bir davranış için pekiştireç olabilir. Pekiştirme, davranışın hemen arkasından gelirse daha güçlü olur. Pekiştirici övgü içten ve abartısız olmalı, inandırmalıdır. İstenen davranışın istenmeyene dönüşmesini önlemek için, öğrencinin mantığına seslenilebilir. Sınıfı terk ederken, işleri toplama, sınıfı sonrakiler için hazır bırakma davranışına yöneltmek için, "yarın sabah kendi sınıfınızı nasıl bulmak istersiniz?" sorusu sorulabilir.

İstenmeyen Davranışların Sınıf Dışı Etkenleri

Öğrencilerin sınıfta, istenmeyen davranışlara yönelmesi bir görüntü, ders etkinliklerinin sıkıcı olması ise bunun nedeni olabilir. Arkadaşına vurması bir görüntü, engellenmiş olması bunun nedenidir. Başarısız olması görüntü, başarı önündeki fiziksel, zihinsel engeller birer nedendir. Bu nedenler olmazsa, nedenlerin ortaya çıkması önlenirse görüntüler de olmaz. Öğrencinin aile ortamı, yaşantı çevresi ve okul, onun davranışının temel kaynaklarıdır. Bu çevredeki insanların eğitilmişlik düzeyleri, öğrencilerin davranışlarına yansır, sınıf içine taşınır. Okul, öğrenciden kendi sınırları içinde sorumlu olduğu şeklinde yanlış bir algılama içinde olursa, çevresine duvar da örerek, dışardaki oluşumlara ilgisiz kalır. Bu durumda, zaten günün küçük bir dilimini okulda geçiren öğrenci, istenmeyen davranış gösteren arkadaşlarının, sokağın, çevrenin bozucu etkilerine karşı yalnız ve korunmasız kalacak, okulun kazandırmaya çalıştığı istenen davranışlar silinip gidebilecektir.

Çevredekilerce sergilenen istenmeyen davranış örneklerinin azaltılması için, okul, çevreye de dağıtacağı bir okul gazetesi çıkarma, çevre eğitim programları düzenleme, çevredekilerce düzenlenen toplu etkinliklere istenen davranış örneklerini sergileyici programlarla katılma, yerel radyo yayınlarında küçük eğitsel programlarla yer alma türünden etkinliklere katılmalıdır. Bu yollarla, okula çevreden daha sonraki yıllarda gelecek öğrencilerin davranıştan da, ailelerinin eğitimi yoluyla, istenen davranışlar yönünde artış gösterecektir. Okul, öğrencilerin orada bulunmasından hoşnut olacağı bir ortam haline getirilmelidir. Aile, öğrenci davranışının şekillenmeye başladığı, örnek alındığı temel çevredir. İstenmeyen davranış konusunda okul-aile birlikte önlem alınmalıdır. Okulun, etkili ve herkesçe bilinen bir düzen politikası, öğrencilere açıklanmış kuralları olmalı ve bu kurallar uygulanmalıdır. Okulun yerleşim düzeni, bina ve olanakların kullanılış biçimi, rehberlik sistemi, kalabalık okul ve sınıflar, basan beklentilerinin çok yüksek veya düşük olması, öğrencilerin yetenek düzeylerine göre şubelenmesi, öğrencilerin istenen davranışların yararlılığına inanmaması, daha çok öğretmen ve yönetici yetersizliklerine bağlı istenmeyen davranış kaynaklarıdır. Okulun olumsuz davranışa yönelten bir yanı da, kurallar ve olumsuz davranışlar konusunda yöneticilerin, öğretmenlerin farklı görüş ve uygulamada olmalarıdır. Bu durum öğrencileri şaşırır, istenmeyen bazı davranışları için özür ve gerekçe oluşturur. Etkili bir rehberlik hizmetiyle, okulda uyum gücünü çekebileceği tahmin edilen öğrencilere yönelik, tanıtım, eğitim, destek hizmeti sağlanabilir. Bu hizmetin önleyici olması, iş işten geçmeden, gecikmeden yapılması, istenmeyen davranış oluşmadan önleyebilir.

İstenmeyen Davranışın Sınıf İçi Etkenleri

Sınıf içindeki istenmeyen davranışların çoğunun kökeni sınıfın dışındadır. Öğretmen önceliği sınıf dışına vermek koşuluyla, sınıf içi davranış etkenlerini de bilmeli ve denetlemelidir.

Öğrencilerin Özellikleri

Okula her çevreden, her yaşam biçiminden, çeşitli davranış alışkanlıklarının sahip öğrenciler gelir. Bu farklar onların davranışlarına yansır. Öğretmen, kendini başkalarının, yerine koyma davranışı ile de öğrencileri tanımaya çalışabilir. Öğretmen sınıf alanını sürekli sürekli izlemeli, öğrenci davranışlarının farkında olmalı, bunların altında yatan nedenleri anlayabilmelidir. Öğrencinin fiziksel gelişiminin hızlı olduğu ilk ve orta öğretim dönemlerinde,

yetenek ve davranış becerileri de farklı olur. Ergenlik dönemindeki hızlı gelişimle vücut oranlarının değişmesi, üzüntü, şaşkınlık, yavaşlık, uyumsuzluk, beceriksizlik, düşürme, dökme davranışlarını artırır. İlköğretim okulunun ikinci devresinden başlayarak öğrencilerde bilişsel değişiklikler de olur: Sağlığındaki farklılıklar, öğrencinin davranışlarını değiştirir, işitme, görme, algılama yetersizlikleri, öğrencileri istenmeyen davranışlara iter. Aile, bu sorunların farkına varmamış olabilir, okulda yapılacak yıllık sağlık taramaları ve öğretmenin dikkatli gözlemi, sorunu ortaya çıkarır. Öğretmenin farklılıklara anlayışla yaklaşım, öğrencilerin mantığına seslenerek ve örneklerle bu farkı gidermeye çalışması, eğitim programında bilgidan çok sosyalleşmeye ağırlık vermesi, bu tür davranışları önlemeye yardımcı olur. Öğrencilerin gereksinimleri ile onlara sağlanan olanakların dengesizliği sorun yaratır. Okulun ve sınıfın, öğrencilerinin gereksinimlerini karşılayabilecekleri bir çevre olarak düzenlenmesi gerekir. Gereksinimlerini karşılamakta sınırlanan öğrenciler öğ alma, sinirlilik, saldırganlık, güç arama-kullanma yönlü istenmeyen davranışlara yönelebilirler. Öğretmen, öğrencilerin gereksinimlerini karşılamalarına ortam yaratma yanında, istenmeyen davranışların grupça tepki görmesi, hoş karşılanmama şeklinde bir sosyal gelişimi de sağlamalıdır. Bunun bir yolu, özellikle demokratik bir sınıf işleyişine ve grup denetimli etkinliklere ağırlık tanımaktır.

Sınıfın Yapısı

Yapı, sınıftaki eğitsel süreçleri ve kimlerce nasıl işletileceklerini belirleyen düzenin adıdır. Hem yönetim, hem de eğitim görevlerini, öğretmen ve öğrenciler paylaşırlar. Sınıf kararlarının alınmasında ilgi ve gereksinimleri gözetilen öğrenciler, bunların uygulanmasına da istekle katılır, sorumluluk alır, denetler. Sınıftaki eğitim görevlerinde öğretmenin yeri, yol göstericilik, yardım edicilik, destekleyicilik olmalıdır. Sınıftaki ilişkiler de öğretmen kılavuzluğunda, öğrencilerin de katılımıyla belirlenmelidir. Sınıfın ilişki düzeni, eğitsel çabalan kolaylaştırıcı, onlara yardım edici olmalıdır. Sınıfın ilişki düzeni, yarışmacı değil, işbirlikçi olmalı, yarışma öğrencilerin birbiriyle değil, eğitsel engellerle yarışması şekline dönüştürülmelidir. Öğrencinin yanlış davranışlarının üç temel nedeni: Öğrenci, nasıl davranılacağını bilmediği için yanlış yapar, ona öğret. Öğrenci davranışı bilir, zamanını bilmez, uygun zaman için belirlediğın işareti ver. Davranış ve zamanını bilir, ara sıra unuttur, çoğu zaman yanlışının farkında değildir; kendini yönetme tekniklerini öğret.

Eğitim Programı

Öğrencilerin gelişim durumuna, ilgi ve gereksinimlerine uygunluğu düşük olan bir eğitim programı, pratik yararlılığı az olan içerik ve iyi bir kurgu ile sürekliliği sağlanmamış program uygulaması, sınıf içindeki istenmeyen davranışların kaynaklarından başlıcasıdır. Ders programının yapılanmışlık düzeyinin yükselmesi, istenen davranışların önceden belli olması yoluyla, istenmeyenleri önler.

Öğretim Yöntemleri

Hep aynı yöntemlerin kullanılması, tekdüzelik yoluyla sıkıntı yaratır, iş dışı davranışlara zorlar. Öğretme çabasına daha çok yer veren yöntemler, sürekli izleyici olma yoluyla, öğrencilerin sıkılmasına, istenmeyen davranışlara yönelmesine neden olur. Öğrenci çabasına ağırlık veren yöntemler, eğer sınıf etkinlikleri yapılanmış, uygun program hazırlanmış, öğretmen öğrenci istekliliği sağlanmışsa, sınıf düzeninin iyi olmadığı görüntüsüne karşın, daha az istenmeyen davranışa götürürler. Sınıfın öğretime denetlenmediği durumlarda, yalnız çalışma ve sessiz okuma sürecinde iş dışı davranışa yönelme artmaktadır. Yöntemlerin araç-

gereçle desteklenmiş olması, ilgi çekme, farklılık yollarıyla istenen davranışı artırabilirken, araçlarla çalışma iyi düzenlenmemişse, araçların öğrencilerce kullanılması sürecinde bozucu davranışları artırabilmektedir. Özellikle aracın kullanılmasını izleyen öğrencilerin boş kalması, istenmeyen davranışları kolaylaştırmaktadır. Öğrencileri sürekli çalışır halde tutan, sınıf etkinliklerinin kesintisiz sürmesini sağlayan, ilgi ve uyanıklığı sürekli hale getiren yöntemler, istenmeyen davranışları da önlemektedir. Bu konuda, ödül ve gülmececinin, öğrenci düşüncelerinin kullanılması önerilmektedir.

Öğrenci Başarısı

Öğretmenin herkese basan zevkini tattırması, dersin başlangıcında, sonuçta neyi başarabileceklerinden haberdar etmesi, etkinlikleri ilginç hale getirir. Öğrencinin basan düzeyinin sınıf etkinliklerinin üstünde olması durumunda, öğretmen onu ek etkinliklere yöneltmezse, öğrenci istenmeyen davranışlara yönelebilmektedir. Yüksek sıkıntı ile yüksek yetenek arasında ilişki vardır. Öğrenme güçlükleri disiplin sorunları ürettiği gibi, disiplin sorunları da öğrenmeyi, başarıyı olumsuz etkilemektedir. Başarısı düşük öğrenciler, olumsuz davranışlara daha kolay koyabilmektedir Başarısız öğrenciler, sorunlu öğrencilerdir. Herkesin eğitilebileceğini savunan çağdaş eğitim görüşü, bu tür öğrencilerle yeterince ilgilenilmesi gerektiğini gösterir. Onları başarısızlığa iten nedenler ortadan kaldırıldığında, hem basan sağlanabilir, hem de başarısızlıktan kaynaklanan iş dışı davranışlar önlenebilir.

Öğretmenin Özellikleri

Öğretmenin görünüşü ve davranışı, öğrenci üzerinde çok etkili olur. Öğrenciler, onu konuşmasından yürüyüşüne giyinişine, örnek alıp aynısını yapmaya çalışma eğiliminde olurlar. Öğrencilerce yeterli, etkili, kaynaklan kontrol edebilen olarak algılanan öğretmenlerin daha etkili olduğu savunulur. Öğretmenin yanlış anlaşılması için, açık olması gerekir. Söyledikleri, sordukları, beklentileri, iyi anlaşılabilmesi için, istenmeyen davranışları artırır. Yerine göre öğretmen, arkadaş, ana-baba, meslektaş, lider rolleri oynayabilmeli, bunları öğrencilerin gereksinimlerine uygun olarak seçmelidir, dinlemesini bilme yoluyla da öğretmen örnek olmalı, öğrenciyi anladığını hissettirmelidir. Bir davranışı yapmadan önce, öğrenciyi tanıyarak onun tepkisini tahmin edebilmelidir. Hoşgörü, olumlu davranışa götürücü olarak kullanılabilir, ama öğretmen hoşgörü ile görmezden gelmenin aynı anlama gelmediğini bilmelidir. Öğrenciler disiplin açısından da yardım edici, olumlu yönelimli öğretmen isterler. Öğretmen davranış yönetimi konusundaki bilgi ve becerisi ile istenmeyen davranışları gözden kaçırmamalı, öğrenciden daha iyi davranış beklediğini, bunun için yardıma hazır olduğunu hissettirmelidir. Öğretmenin içten davranması, gülümsemesi, örnek davranışı, yanlışları göstermesi, vücut diliyle konuşması, olumlu davranışlara yöneltir. Öğretmenin ana etkinliği kesip başka bir ayrıntı ile ilgilenmesi (örneğin geç gelen, konuşan bir öğrenciyle), bir konu dilimini sonuçlandırmadan başkasına geçmesi, konuyu gereksiz yere uzatması, üstelemesi, istenmeyen davranış isteğini uyandırmaktadır. Sınıfa gelmeme veya gecikmeyi alışkanlık haline getirmeyi önlemek için, bunların velinin haberi olan izine bağlanması, öğrenciyi zorlayan nedenler varsa, aile ile ilişki kurularak giderilmeye çalışılması gerekir. Öğrenci davranışı ve gelişmesi öğretmence sürekli izlenmelidir. Öğrenciler kendi hallerine bırakılmamalıdır. Ne olup bittiğini anlayamayan, belirsizlik durumunda bunu doğal karşılayıp yanlış davranışı sürdüren öğrencinin istenmeyen davranışında öğretmenin de payı vardır. Sınavlarda hile, ailenin değer sistemi ve arkadaşlarının etkisi kadar, öğretmenin düzenleme biçiminden de kaynaklanır. Öğretmen, davranışı, yapıldığı

ortamı, davranışa iten koşulları göz önüne alarak değerlendirmelidir. Bu iki değeriskene dayalı davranışlarda öğrenci payı azdır, öğrenci-öğretmen etkileşimi konusunda da öğretmen önce kendi davranışına bakmalıdır.

İstenmeyen Davranışlara Karşı Stratejiler

Bir grup çocuğun, saatlerce bir arada olduğu sınıfta, istenmeyen davranışlarla karşılaşmaktan kaçınılamaz. İstenmeyen davranışları tümüyle ortadan kaldırmaya çalışmak, bunlarla birlikte, istenenlerin de gösterilmesini engelleyebilir istenen ve istenmeyen davranışlar bir terazinin iki yanını olarak düşünöldüğünde, istenmeyen davranışları azaltmanın bir yolu, istenenlerin başlatılması, çoğaltılması, güçlendirilmesi olur. Sınıfta öğretmen gücünün çeşitli temelleri vardır. Bunlardan ikisi, ödöl ve ceza güçleridir. Ödöl, istenen davranışın yarar getireceği beklentisine ilişkindir, ceza ise istenen şekilde davranmama durumunda, olumsuz sonuçlarla karşılaşacağı konusunda öğrencinin algısına bağlıdır. Öğrenciyi tanıyıp, onun hangi güçlerden daha çok etkileneceğini bilmeye çalışarak, gerekli durumlarda o gücü ustaca kullanmak, olumlu davranışların artıp, istenmeyenlerin azalmasına yardım edecektir. Öğrenciyi istenen davranışlar yoluyla istenmeyenden uzaklaştırma yolları, aşağıdaki başlıklar altında toplanmaya çalışılmıştır: isteneni çağrıştırıcı davranmak, istenen davranışa inandırmak, istenen davranışı güçlendirmek, istenen davranışı kolaylaştırmak.

İsteneni Çağrıştırıcı Davranmak

Öğrenciyi istenen davranışlara yöneltmenin bir yolu, öğretmenin örnek, anlayışlı, destekleyici davranmasıdır, istenmeyen değil, istenen davranış gündemde tutulmalı, öğretmen bunun modeli olmalıdır. İletişimde kullanılan dil, öğrencinin kullanması istenen, olumluyu çağrıştıran olmalıdır. Ödevlerimizi yaparsak bildiklerimizi gerektiğinde uygulamamız kolaylaşır gibi olumlu sözler, olumlu davranışı çağrıştırır. Öğrenci değil davranışı nitelenmelidir. Sen kötüsün yerine, bu davranış şunun için yararlı değil, denmelidir.

İstenen Davranışa İnandırmak

İnsanları kandırmak kolay, inandırmak güçtür, inandırmak için, uzun süreli, sabırlı, örneklemeli, somut durumlar yaratıcı çabalar gerekir. Bunun için kullanılacak çeşitli yollar vardır. Bunlardan biri, istenen davranışın yararını belirtmek, istenen, zevk veren sonuçlarını göstermektir. Hoşuna gideceğini, mutlu edeceğini, bir sıkıntıdan kurtaracağını, ödöl getireceğini göstererek inandırma sağlanabilir. Olumlu örnekler inanmayı kolaylaştırabilir. Öğütlenme de buna benzer bir yöntemdir. Davranışın yasallığını belirtme, yapılmasını kolaylaştırabilir. Başkalarının da öyle davranıldığının örneklenmesi, uyumlu davranma isteğini artırır. Suçluluk duygusu uyandırılarak uygun davranışa alıştırılabilir. Aksi davranışların zarar ve ceza getireceğinin belirlenmesi de uygun davranışa götürücü olabilir. İstediğini belirtmek de bir yoldur. Davranışın, gruba ve başka insanlara karşı görevi olduğunu söyleyerek inandırma da bir yöntemdir.

İstenen Davranışı Güçlendirmek

İstenen davranışın bir kez yapılmasını sağlamak yetmez, davranış yerleşinceye kadar izlenmeli, uygulanan yöntem sürdürölmeli, gerektiğinde değerştirilmelidir. Pekiştirme, davranışın arkasından, gelen, sürecini uzatan, sıklığını, olma olasılığını artıran bir olaydır, iyi davranışı ödüllendirme, onun sürmesine hizmet eder. Bir pekiştireç amaca götürüyorsa sürdürölmeli, ama bıktırılmamalıdır. Pekiştireç amaca götürmüyorsa, değerştirilmelidir. Fiziksel pekiştireçler

birincil pekiştireçler olarak adlandırılır: Yiyecek, içecek, para, tuvalet ayrıcalığı, top oynama, renkli kalem kullanma, sakız çiğneme gibi. İkincil pekiştireçler sosyaldır, gücünü birincillerle ilişkilerinden alır: Nota ek olarak yıldız alma, öğretmene yakın oturma, övgü, ailesine övücü not gönderme, yakınlık gösterme...

Olumlu pekiştireç, olumsuz eylemi engelleyici şekil ve zamanda da kullanılır. Ödül, olumlu davranış gösterene daha çok şans sağlayacak bir düzenleme ile de verilebilir. Gereğinden fazla pekiştireç kullanılması, onamanın çok sık olması, değerini düşürebilir. Övgü, bir ödül olarak düşünüldüğü gibi, ödüle seçenek olarak da görülmektedir. Övgü, öğrencinin iyi bir eylemi veya başarısı nedeniyle, öğretmenin olumlu dönütü veya onamasının ötesindeki olumlu yanıtıdır. Başarı sevincini paylaşmak da güçlü bir pekiştireçtir. İstenen davranışın birkaç parçadan oluşması, yapılmasının güç olması veya öğrenci düzeyinin o davranışın bütününe birden yapmaya yetersiz olması durumlarında, pekiştirme, basamaklı (zincirleme) pekiştirme veya biçimleme şeklinde yapılabilir. Biçimlemede öğretmen istenen davranışa yakın bir davranışı seçip pekiştirir, istenen davranışa gittikçe daha çok yaklaşan davranışlar, küçük ilerlemelerle pekiştirilerek, sonunda istenene ulaşılır. Basamaklı pekiştirmede, istenen davranışa giden yol basamaklara ayrılır, bu basamaklar sıra ile pekiştirilir, her basamak sonunda ödül veya övgü kullanılır. Pekiştireçlerin uygulanmasında zamanlama önemlidir. Pekiştireç, eylemin hemen arkasından verilmelidir. Pekiştireçlerin ertelenmesi, azaltılması derece derece olmalı, öğrenci, kendi davranışını kontrol ederek kendine pekiştireç uygulayabilmeli, hep öğretmene bağlı olmaktan kurtulmalıdır.

İstenen Davranışı Kolaylaştırmak

İstenen davranışı göstermek bazı engellerin aşılmasına bağlıysa, öğrenci bu davranışa yönelmede isteksiz, çekingen olabilir. İstenen davranışın gösterilmesi, istenmeyenin gösterilmesinden daha kolay olduğunda, öğretmenin işi kolaylaşacaktır. Bunun sağlanması, sınıfın fiziksel, eğitsel, sosyal düzenine bağlıdır. Sınıf ortamı seçenek sağlayıcı olmalı, öğrenciyi, kişisel özelliklerine uygun farklı durumlarla, olanaklarla karşı karşıya getirmelidir. Farklı ilgi ve isteklerin karşılanabilmesi için, tek tür ve düzey çaba yerine, çoğulcu etkinlikler olmalıdır. Öğrenci bunlar arasında kendine göre olanı seçebildiğinde, istenmeyen davranışlar azalacaktır. Seçenek kıtlığı, yetenekli ve başarılı öğrencilerin ilgi ve gereksinimlerinin karşılanamaması yoluyla istenmeyen davranışlara yönelmelerine yol açar.

Öğrencilerin bir kısmı, çeşitli nedenlerle ilgi ve gereksinimlerini açıkça belirtmez, söylemezler. Öğretmen, hem onlarla ilgili çok bilgiye ulaşarak onları tanımaya, hem de dikkatli bir gözlem ve anlayışla bunları fark edip karşılanmalarını kolaylaştırmaya çalışmalıdır. Öğrencilere girişim özgürlüğü ve sorumluluğu veren bir sınıf ortamında, istenen davranışlar daha çok görülecektir. İstenen davranışı kolaylaştırmada, hangi yöntemin hangi durumlarda kullanılacağı belirlenmesinde, öğrencilerin izlenmesi, tanınması, ödüllere tepkilerinin belirlenmesi, ödül beklentilerinin bilinmesi, boş zaman etkinliklerinin seçilmesi, öğrenci yeğlemelerini belirlemek için yazılı-sözlü incelemeler yapılması, pekiştireçlerin bunlara göre seçilmesi, diğer öğretmenlerin görüş ve önerilerinin alınması önerilmektedir. İstenen davranışları kolaylaştırmaya yardım edici öğretmen davranışlarına örnek olarak şunlar verilmektedir: Öğrencilerle ilgili kayıtları okumak, sağlıklarını, ev çevrelerindeki değişiklikleri kontrol etmek, yakın davranıp sık sık gülümsemek, arkadaşça ilişki geliştirmek, yanlış davranışa eğilimi olanlara daha çok dikkat etmek, istenen davranışları ve küçük başarılarını

övmek, işini beğenmediğini arkadaşları yanında söylememek veya beğenmez davranmamak, karşılaştığı güçlüklerde yardımcı olmak, başarısız olduğunda karşılaştığı güçlükleri sınıfa açıklamak, gruba almaları ve olumsuz davranışlarına hoşgörü göstermeleri için arkadaşlarını ikna etmek, beğenilen, hoşlandığı görevler vererek statüsünü yükseltmek.

Bölüm VI. İstenmeyen Davranışların Değiştirilmesi

Çevre, aile, okul, öğretmen, eğitim ortamı, eğitsel hazırlıklar, ilişki düzeni, istenen davranışı pekiştirici ve istenmeyeni önleyici çabalar bütünleştirildiğinde, istenmeyen davranışlar azaltılabilir. Eğitsel çabaların engellenmesi için, istenmeyen davranışların değiştirilmesi gerekir.

İstenmeyen Davranışlara Karşı Yaklaşımlar

İstenmeyen davranışlar, farklı özelliklerdeki öğrencilerce, farklı nedenlerle yapılabilir. Davranışlardaki bu görelilik, onlara karşı eylemleri de çeşitlendirir. Bu eylem yaklaşımları üç grupta toplanabilir:

Karışmacı olmayan yaklaşım: Sorun konusunda öğrenciyi bilgilendirerek, sorunuona çözdüren yaklaşımdır. Öğretmen, öğrencinin davranışını değerlendirmeyi, yargılayıcı olmayan bir güven ortamı yaratır. Bu uygulamada öğrenci gereksinimlerinin gözetilmesi, bugün kadar geleceği de içeren bir süreç olarak düşünölmelidir.

Davranışçı yaklaşım: Öğretmenin gerektiğinde güç kullanarak öğrenci davranışını şekillendirmesi yaklaşımıdır. Uygun davranışlar ödöllandirilir, uygun olmayan davranışlarda ceza verilir.

Etkileşimci yaklaşım: Öğretmen yetkeyi öğrenciyle bölüşür, öğrenciyi, sorununu çözmeye yeterli, ama uzman desteğine muhtaç sayar. Öğrencinin kendini değerlendirmesi olarak adlandırılan, değişmesi istenen davranışın öğretmence anlatılıp gösterilmesi, öğrenci tarafından uygulanması yöntemi, bu yaklaşım içinde görölebilir.

İstenmeyen Davranışlara Karşı Eylemler

Öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında yapılabilecek eylemler şöyle sıralanabilir: Küçük yanlıştan görmezden gelme, kışkırtıcı eylemleri bilmez davranma, göz ilişkisi kurma, yaklaşma, uyarma, azarlama, yerini değerştirme, gülmeceyi kullanma, sözü değerştirme, ara verme, konuşma, hak ve ayrıcalıktan yoksun bırakma, sınıfta alıkoyma (geciktirme), isteğini yapmama, ailesiyle ilişki kurma, anlaşma yapma, fiziksel olmayan ceza verme... Bu seçeneklere yönelmede önce yapılması gereken, istenmeyen davranışı anlamak, nedenlerine ulaşmaktır

Sorunu Anlamak

Davranışın tanınması, belirlenmesi, yorumlanması aşamalarını içerir. Tanıma ile davranışın türü ve istenmedik düzeyi belirlenir. Davranışın tanınması, gelecekteki eylemlere doğru yönelmeyi sağlar. Davranışın belirlenmesi, davranış, davrananlar ve ortam hakkında bilgi toplamayı gerektirir. Bu bilgiler çok kaynaklı ve gerçek olmalıdır. Davranışların yorumlanması, öğretmeni, onun olası nedenlerine götürebilir. Davranışı belirlerken elde edilen bilgilerin ilişkilerinin kurulması, sorun çözme yönteminin uygulanmasıyla, öğretmeni kestirimlere götüür. Davranışın o öğrenci ve sınıfa yapılma sıklığı, ne kadar çok kişiyi rahatsız ettiği de belirlenmelidir. Yanlış davranıştan hemen önceki olayın bilinmesi, yanlıştan kaçınmayı, onu önlemeyi kolaylaştırabilir. İstenmeyen davranışı anlamak, öğrenci açıklamaması için baskı

altında tutuluyorsa, güç olabilir. Önemli sorunlar için gerekirse okul dışında da araştırma yapılmalıdır. İstenmeyen davranışın kolayca yapılacağı yerler vardır. Dikkatten uzak ve denetlenmeyen yerle buralarda yönetici veya öğretmenlerin bulunması istenmeyen davranışları engeller, bunların ve bunlardan kaynaklanan yeni sorunların sınıf içine taşınmasını önler. Sorun kaynaklardan birisi de öğrencilerin, ilk karşılaşmalarda öğretmenlerin yönetsel yeteneklerini denemek için istenmeyen davranışlarda bulunmasıdır. Böyle durumlarda öğretmen, olayı anladığını belirten yumuşak bir tepkiyi hemen göstermelidir. Başka bir yanlış davranış kaynağı, öğretmenin hızına ayak uyduramayan öğrencilerin, öğretmeni yavaşlatmak istemeleridir. Sorun çözücü eylemlere geçmeden önce, temel amaç ve eylemin bu temel ama nasıl etkileyeceği düşünülmelidir. Amaç dışına kayan eylemler, sorunu çözüyor görünse de seçilmemelidir.

Görmezden Gelmek

Bazı sorunların görülmesinden ve onlarla uğraşılmasından daha iyidir. Sorun fazla bozucu değilse, hemen olup bitiyorsa, bu yol, soruna gereğinden fazla önem verilip büyütülmesini önler, onu söndürür. Öğretmenin görmezden gelişini öğrencinin fark edip etmemesi önemlidir. Davranışı gördüğünü ve onaylamadığını bir göz, yüz, baş işaretiyle belirtmelidir.

Uyarmak

Öğrenci davranışını biliyor olsa bile, anlamamış olabilir. Uyarma, hem bilmeyi, hem anlamayı sağlayıcı olarak kullanılabilir. İstenmeyen davranışa karşı öğretmenin beklemeden uyarma eylemine geçmesi önerilmektedir. Aksi halde yanlış davranış sürer, öğrenci, öğretmenin gördüğü halde eyleme geçmediğini görürse onay ve cesaret bulabilir. Uyarma yöntemlerinden biri, vücut dilinin uzaktan kullanılmasıdır. Bunun ilk basamağı, istenmeyen davranış yapanla göz teması kurmaktır. Öğretmen, istenmeyen davranışlar olmasa da öğrencilerin hepsiyle, yönlendirici, dönüt verici göz teması kurmalıdır. Göz teması sağladıktan sonra, göz, baş, el, yüz işaretleriyle öğrenciye dönüt vermek, davranış ve öğretmenin tepkisi hakkında onu bilgilendirmek gerekir. İşaretler öğrenciye, eylemlerinin farkında olduğunu, dinlendiğini, anlaşıldığını da anlatır. Öğretmen, işaretleri kullanırken dersin normal akışını bozmamalı, konuşuyorsa konuşmasını sürdürmeli, işaretlerden diğer öğrencilerin haberli olmamasına dikkat etmelidir. Soru sorma veya söz hakkı verme, bir sözel uyan yöntemidir. "Şimdi söz sırası Ali'de" denerek, öğrencinin istenmeyen davranışını bırakması sağlanabilir.

Derste Değişiklik Yapmak

İstenmeyen davranış, derse ilginin azaldığını, koştüğünü gösterir. Ders öğrenci için ilginç olmaktan çıkmıştır, öğretmenin sınıfı ilginç bir yer yapması gerekir. Sorun şiddetlenmiş, ders ikinci plana itilmiş, duygu mantığın yerine geçmişse, derse bir süre ara vermek gerekebilir.

Sorumluluk Vermek

Yapacak bir işi olmadığını düşünen veya işi ona ilginç gelmeyen öğrencinin istenmeyen davranışlara yönelmesi doğaldır. Bu durumda ona bir iş vermek, işini ilginç olanla değiştirmek yararlı olur. Bunun için öğrenci iyi tanınmalıdır. Ödev ve görev verme, en az karşı gelinen davranışlardandır. Öğrenci bu verilenleri yaparak arkadaşları arasında üstünlük ve beğeni kazanabilir. Ödevin ceza olarak algılanmamasına dikkat edilmelidir. Görev ve ödev yoluyla verilen sorumluluklar, öğrencinin kendi davranışını kontrol sorumluluğunu üstlenmesine yardım etmelidir.

Öğrenciyle Konuşmak

Öğretmenle öğrenci arasında işaretler dışında, sorunu dolaylı yollarla çözme girişimleri istenen sonucu vermezse, sorunu konuşarak çözmeye çalışmak gerekir. Konuşma, ders içinde-dışında, kişiyle-grupla olabilir. Olay kişiselleştirilmeden, birey söz konusu edilmeden, yalnızca istenmeyen davranış ele alınmalı, yapılması-yapılmaması durumlarında nelerin nasıl değişebileceği açıklanıp örneklendirilerek, öğrencilerin mantığına seslenilerek konuşulmalıdır. Bireyin yaptığı istenmeyen davranışla ilgili konuşma sınıf içinde yapıldığında ders aksayacaksa, sınıf dışında konuşulmalıdır. İstenmeyen davranışta bulunanlara, davranışın olası sonuçlarının gösterilip yapılmamasını istemek yetmeyebilir. İstenen davranışın yalnızca söylenip bırakılmaması gerekir. Öğrencinin "nasıl yapayım" düşünncesine yanıt bulabilmesi için, istenen davranışın tanımının da yaptırılması, tanımda zorlanırsa öğrenciye yardım edilmesi iyi olur. Öğrenciyle konuşmanın en kısa zamanda yapılmasını savunanlar, davranışın ve sonuçlarının yeni olması nedeniyle kolay hatırlanabilirliğinin yararlarını da gözetmektedir. Aradan zaman geçmesi, öğrenciye, davranışının onaylandığı, en azından pek olumsuz görülmediği düşünncesini verebilir. Sınıf dışında konuşmak, öğretmene, düşünmek ve plan yapmak için zaman verir. Öğretmen veya öğrenci öfkeli, heyecanlı iseler, aradan geçecek zaman, soğukkanlılıklarını kazanmalarına yardım eder. Öğrenciyle konuşmak, yalnız bir davranış için değil, öğrenci eylem ve yönelimlerinin tümü için destekleyici olmalıdır.

Okul Yönetimi ve Aileyle İlişki Kurmak

Sınıf içinde sıkıntı yaratan durumlarla yalnız uğraşmak yerine, gerektiğinde okul yönetimi ve aile ile yardımlaşılmalıdır. Okulla ailenin kültür farklılığının, evde hoş görülebilen davranışların okulda hoş görülemeyeceği gerçeğinin öğrencide çatışmaya neden olmaması için de aileyle görüşmek gerekir. Öğretmen, öğrencinin yanlış davranışlarının kaydını tutarak değişim ve gelişimini izlemeli, gerektiğinde aile ve okulu bilgilendirmelidir. Öğretmen ailenin öğrenci hakkındaki bilgisinden yararlanmalı, aileye kötü haberler yanında iyi haberler de vermeli, içten davranmalı, her çocuğun ailesinin ilgi merkezi olduğunu da unutmamalıdır. Aile, kötü davranan olduğu kadar, kötü davranışla karşılaşılan öğrenci için de öğretmene destek olabilir.

Ceza Vermek

Ceza, istenmeyen davranışlara karşı en son başvurulabilir olmalı, diğer seçenekler işe yaramadığında düşünülebilir. Öğretmen, cezadan çok önleyici yöntemlere başvurmalı, zor ve zevksiz işlerde görevlendirmek, bir isteğini yapmamak, gruptan oyundan dersten ayırmak, arkadaşlarına sırtı dönük olarak bir süre oturtmak, okulda alıkoymak, cezalara örnek olarak verilebilir. Cezanın hemen davranışın arkasından gelmesi, etkilenme durumlarına göre kişilere ceza verilmesi, sınıf dışında uygulanması önerilmektedir. Okulda fiziksel cezanın yeri olmamalıdır. Fiziksel ceza, yasalara ve insan onuruna da aykırıdır, uzun dönemli etkileri yıkıcıdır, insanı saldırgan yapar. Fiziksel ceza gören öğrenciler, korkak ve yalancı olur. Cezanın olumsuz işlevleri olarak, öğrenmeyi engelleme, ilişkileri bozma, okuldan soğutma, suçluluk ve korku duyurma, diğer öğrenciler için öğretmenin olumsuz bir model olması, okuldan kaçma, aşın kaygı, kırıp dökme şeklinde istenmeyen davranışlar sayılmaktadır.

Karşı Eylemler Sıra Dizini

İstenmeyen davranışlara karşı eylemlerin seçimi, eylemin türüne, şiddetine, başkalarını etkileyişine, eylemin amaçlarına ve olası sonuçlarına göre değişir. Bu eylemlerin bir sıraya göre yapılması önerilmektedir. Yapılacak her tür eylemin ilk basamağının, anlamaya çalışmak olduğu söylenebilir. Eylemin nedeni ve öğrencinin niyetine uygun yöntemin seçimi buna bağlıdır. Eylem sıra dizini izlemede ve eylem seçmede temel kaygılardan biri, sınıfın eğitsel işleyişini bozmamak olmalıdır. Eylem sıra dizini, sınıf düzenini ve ders akışını en az aksatandan başlanmalıdır. Öğrenci devamsızlığı bir gün bile olsa, öğretmen nedenini öğrenmelidir. Okula gelmeyen öğrenciler, istenmeyen her tür eyleme yönelebilir. Öğretmenin bu konudaki dikkati, günü gününe izleyen ve ilgiden vazgeçmeyen tutumu, diğer öğrenciler için devamsızlık yaptıklarında ne olacağı konusunda bir ipucu olabilir. Uygun eylem sıra dizininin sonunda, okul yönetimine başvurmak da vardır. Öğretmen her sorunla yalnız başına başa çıkmak zorunda değildir. Ceza, eylem sıra dizini içinde yer almamalıdır. Eylem sıra dizinlerinin olumlu davranışla bitenlerinin sonunda ödül yer almalı, davranış değişince ödül verilmelidir. Konuşma hakkı verilerek, yeni davranışı övülerek de öğrenci ödüllendirilebilir.

Karşı Eylemlerde Gözetilmesi Gerekenler

İstenmeyen davranışta bulunan öğrenciye karşı eylemde bulunurken, bu eylemin amaçları, öğrenciyi, dersi, öğretmeni nasıl etkileyeceği gözetilmelidir. Bu gözetim gerekleri, aşağıdaki iki alt başlıkta ele alınmıştır.

Sınıf Ortamının Bozulmasını Önlemek

Davranışı hedeflemiş olan eğitim, her öğrencinin davranışıyla tek tek ilgilenilmesini gerektirir. Ama bir öğrencinin istenmeyen davranışını değiştirirken, sınıftaki diğer öğrencilerin istenmeyen davranışlara veya bunlarla ilgili tutumlara sahip olmasına yol açmamak gerekir. Öğrenci istenmeyen davranışı yapar ve sürdürürse, bu öğrenme ortamını bozar, istenmeyen davranışlarını değiştirmeden okulu terk eden veya bitiren öğrenciler, toplum içinde sorun yaratırlar. Okulundan uzak kalan öğrenci, diğer arkadaşlarından da geri kalarak, istenen davranışlara yeterince sahip olamayabilir. Öğretmen bu ikilemi denge içinde çözebilir, ne öğrencinin istenmeyen davranışı sürdürmesine, ne de sınıf ortamının bozulmasına izin vermemelidir. Sınıfın tamamının, bir kısmının veya bir öğrencinin davranışı için sınıfın hepsine yönelik eleştiri yapılmamalıdır. Bu, dersle ilgili öğrencileri de dersten uzaklaştırır, zaman yitimine neden olur. Sürekli eleştiri güdüyü, çabayı, morali, olumsuz etkiler. Öğretmenin, öğrencilerin onurunu tehlikeye atacak davranışlardan kaçınması gerekir.

Öğrenci Direncinin Yönetimi

Öğretmenin, istenmeyen öğrenci davranışına karşı tepkisi, öğrencilerce her zaman istenerek benimsenmez. Öğrenci bu tepkiyi açık veya gizli bir dirençle karşılayabilir. Öğretmen saygı gösterirse saygı görür, öğrencinin direnci azalır. Öğretmenin gülebilmesi havayı yumuşatır, iletişimi artırır, öğrenci direncini azaltır. Öğrenci direnci, öğretmene karşı şiddet kullanmaya kadar varabilir. Bu durumdan kaçınabilmek için, öğretmenin öğrenciyi karşısına almaması (örneğin ona değil davranışına yönelmesi), savunmaya itmemesi, onunla yarışmaması gerekir. Öğretmenin, davranışın arkasındaki duygu ve anlamı belirtmesi, öğrenci direncini mantık yoluyla kırmaya hizmet eder. Karşı davranış gösterirken öğretmen kendini öğrencinin yerine koymaya çalışmalı, ama kendi özellikleriyle öğrencininkilerin farkını da gözetmelidir. Öğrenciye dönüt verirken, öğretmen, olumlu dönütleri çoğaltmaya çalışmalıdır. Öğrencilerin,

kendilerini derse vermelerini sağlayıcı bir program ve yönetim, istenmeyen davranışları azalttığı gibi, öğretmene karşı öğrenci direncini de azaltır. Öğrenci sınıfta uygun bir çevre bulursa, yanlış davranışa, öğretmenin tepkisine direnmeye cesaret eder. Bir öğrencinin direnci, öğretmenden herhangi bir nedenle memnun olmayanların da, fırsat bularak o öğrenciyi desteklemesine yol açabilir. Öğretmen, sınıfın böyle bir çevre olmamasına çalışmalı, bunun için de davranışla ilgili konuşmayı öğrenciyle yalnızken yapmalıdır. Ortadan kaldırılan bir davranışın yerini başkası alır ilkesi gereği, ortadan kaldırılan davranışın yerine hemen olumlusunun konmasına çalışılmalıdır. Davranışın istenen biçimi alabilmesi için, bir güçlendirici ile desteklenmesi gerekir.